

МАЛА ГІДРОЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ

2018 р.

Стислий огляд законодавства України щодо основних засад розвитку малої гідроенергетики

I частина

Автор: Левіна Галина

Цей документ розроблено на замовлення та за фінансової підтримки Всесвітнього фонду природи WWF в Україні.

Думки авторів, викладені у цьому документі, можуть не співпадати з позицією Всесвітнього фонду природи WWF в Україні.

Інформаційні матеріали, які використані для складання цього документу та представлені в ньому з посиланнями на джерела інформації, обиралися на власний розсуд авторів та не погоджувалися з Всесвітнім фондом природи WWF в Україні.

Також заплановано підготовку наступних досліджень (робочі назви):

- 1) Огляд законодавства щодо основних дозвільних документів/рішень, що дають «зелену дорогу» будівництву малих ГЕС/ГАЕС (на використання земельної ділянки, водного об'єкту, будівництва споруди, введення об'єкта в експлуатацію для початку діяльності тощо);*
- 2) Чи є заповідні чи інші охоронювані з екологічною метою території України (екомережа, Смарагдова мережа, території ПЗФ тощо) законодавчо захищеними від малих ГЕС/ГАЕС;*
- 3) Права та можливі дії громади за законодавством України, яка виступає проти будівництва ГЕС/ГАЕС (скарги, громадські слухання тощо) та юридична оцінка їх наслідків й значення (рекомендаційне, обов'язкове тощо).*

1 ЧАСТИНА. Стислий огляд законодавства України щодо основних засад розвитку малої гідроенергетики

Зміст

Вступ	4
1. Стратегічні документи, що визначають необхідність та концептуальні основи державної політики розвитку малої гідроенергетики в Україні	7
1.1 Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»	8
1.2 Стратегія національної безпеки України	9
1.3 Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року	10
1.4 Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека, Енергоефективність, конкурентноспроможність»	11
1.5 Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки	13
1.6 Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року	14
1.7 Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України	17
1.8 Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року	18
1.9 Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року	20
1.10 Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року	22
2. Інші основні законодавчі акти України щодо основних засад розвитку малої гідроенергетики в Україні	24
2.1 Конституція України	24
2.2 Закон України «Про основи національної безпеки України»	24
2.3 Закон України «Про альтернативні джерела енергії»	25
2.4 Закон України «Про ринок електричної енергії»	28
2.5 Закон «Про охорону навколишнього природного середовища»	29
2.6 Водний кодекс України	30
2.7 Законами України «Про оцінку впливу на довкілля» та Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»	31
Висновки:	34
Узагальнений висновок:	37
Пропозиції	39
Список використаних джерел	41
Додаток 1 Структура виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики, яким видано «зелений» тариф, у 2017 році	45
Додаток 2 Потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (2014-2017)	46

Скорочення

АДЕ — альтернативні джерела енергії

ВЕС — вітрова електростанція

ВВП – валовий внутрішній продукт

ВДЕ — відновлювальні джерела енергії

ГАЕС — гідроакumuлююча електростанція

ГЕС — гідроелектростанція

Держенергоефективності — Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України

ЄС — Європейський Союз

КМУ — Кабінет Міністрів України

НАН — Національна академія наук

НПА – нормативно-правові акти

НПС — навколишнє природне середовище

ОВД — оцінка впливу на довкілля

ПЗФ — природно-заповідний фонд

СЕО — стратегічна екологічна оцінка

СЕС — сонячна електростанція

Вступ

Енергетична галузь будь-якої держави є фундаментом і важливою частиною національної економіки, що насамперед пов'язана з виробництвом та забезпеченням потреб суспільства і цієї держави в електричній та тепловій енергії. Беззаперечно, що на сучасному етапі розвитку людства саме електроенергетика є базисом та невід'ємною частиною не лише сучасного промислового виробництва, сільського господарства й науки, але й звичною та невід'ємною частиною нашого побуту.

Прогнозується, що саме **електроенергетика** у світовому масштабі є «найбільш швидкозростаючим сектором споживання енергоресурсів (до 2035 р. матиме 56% приросту)»¹.

Міжнародним енергетичним агентством (МЕА) підготовлено аналітичну роботу «Прогноз розвитку світової енергетики на перспективу до 2035 р. (МЕА-2012)», згідно з якою у період 2010–2035 рр. **рівень світового енергоспоживання зросте на 35%**: де найменший приріст споживання прийдеться на вугілля (13%), а **найбільший – на поновлювані джерела енергії (ПДЕ)(87%)**².

Що ж стосується розвитку галузі гідроенергетики, яка є частиною енергетичної галузі, то в доктрині міжнародного права пропонують вважати такими, що відносяться до відновлювальних джерел енергії (надалі також — ВДЕ) лише електроенергію вироблену на гідроелектростанціях малої потужності, або енергію малих річок — до 10 МВт. Однак, практика міжнародного права не завжди підтверджує це. Зокрема, Статут спеціалізованої міжурядової організації — Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (ІРЕНА) каже про гідроенергетику в цілому, як об'єкт свого регулювання (ст. 3)³. Такою ж є практика Міжнародного енергетичного агентства, яке в своїх звітах розглядає гідроенергетику в цілому, серед відновлювальних джерел енергії⁴.

Україна підтримує позицію та на законодавчому рівні до альтернативних і відновлювальних джерел енергії (АДЕ, ВДЕ) відносить будь-яку «гідроенергію» (тобто і велику, вироблену великими ГЕС — потужність якої становить більше 10 МВт, і малу, вироблену малими ГЕС — потужність якої не перевищує 10 МВт)⁵. Однак, на державному рівні стимулювання розвитку за допомогою «зеленого тарифу» виробництва електроенергії гідроелектростанціями встановлене лише для мікро- (до 200 кВт), міні- (більше 200 кВт та до 1 МВт) та малих ГЕС (більше 1 МВт та до 10 МВт) (надалі — малі ГЕС).

У 2017 році частка електроенергії виробленої в Україні саме малими ГЕС становила всього 10 % (212 ГВт·год) у структурі виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики, яким видано «зелений» тариф (ВЕС — 46 % (974 ГВт·год), СЕС — 34 % (715 ГВт·год), біомаса — 5 % (101 ГВт·год), біогаз — 5 % (94 ГВт·год))⁶ (діаграма наведена у

¹ Зарубіжний досвід з підвищення енергетичної ефективності та впровадження нових технологій виробництва електричної енергії (підготовлено відділом інформаційно-аналітичного забезпечення зарубіжною інформацією ВП НТЦЕ ДП «НЕК «Укренерго», 08/2014). Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, ДП «НЕК «Укренерго», Науково-технічний центр електроенергетики. — К. — 2014. — С. 4 [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/4.-Efektyvn_vyrobn_elektroenergiyi.pdf

² Зарубіжний досвід з підвищення енергетичної ефективності та впровадження нових технологій виробництва електричної енергії (підготовлено відділом інформаційно-аналітичного забезпечення зарубіжною інформацією ВП НТЦЕ ДП «НЕК «Укренерго», 08/2014). Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, ДП «НЕК «Укренерго», Науково-технічний центр електроенергетики. — К. — 2014. — С. 2 [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/4.-Efektyvn_vyrobn_elektroenergiyi.pdf

³ Устав Международного агентства по возобновляемой энергии [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/About-IRENA/Statute/Statute_RU.pdf?la=en&hash=84CE89C2C80EC751E920D6811579ACF55E28A419

⁴ Білоцький С. Засади міжнародно-правового регулювання гідроенергетики // Український часопис міжнародного права — 2013. — № 1. — С. 59.

⁵ Зокрема, стаття 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV.

⁶ Див.: Інформація щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 31.12.2017) / Державне агентство з

додатку 1). При чому, з 2014 до 2017 року можна констатувати збільшення обсягу виробництва електроенергії малими ГЕС, яким встановлено «зелений» тариф, а саме від 80 МВт у 2014 році до 95 МВт у 2017 році⁷ (діаграма наведена у додатку 2).

Відновлювана енергетика в Україні (де мала гідроенергетика є її складовою – прим.) є важливою не лише на національному рівні, але також має міжнародний вимір, який, зокрема, має допомогти у покращенні енергетичної безпеки в Європі та боротися зі зміною клімату⁸. При чому, для ЄС відновлювальна енергетика від початку вирішувала два головні завдання: покращення енергетичної безпеки держав-членів та стану навколишнього природного середовища в Європі⁹.

Зокрема, в ст. 338 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС¹⁰ встановлено, що взаємне співробітництво сторін у сфері енергетики, серед іншого, включає такі сфери як: а) розвиток та підтримка відновлювальної енергетики, при чому, з урахуванням принципів економічної доцільності та охорони навколишнього середовища та б) просування Механізму спільного запровадження Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату з метою зменшення викидів парникових газів шляхом реалізації проектів у сфері енергоефективності та відновлювальної енергетики.

Тому, важливо, щоб стратегічні політичні та законодавчі орієнтири України теж сприймали ці завдання та враховували їх під час функціонування та реалізації як всієї державної й місцевої енергетичної політики, так і політики щодо розвитку ВДЕ, гідроенергетики чи кожного одиничного проекту малої ГЕС.

Це є надзвичайно важливим, адже саме по собі виробництво гідроенергії не є абсолютно екологічно безпечним і може створювати цілий ряд практичних проблем, що мають вирішуватися як в рамках міжнародного, в тому числі права ЄС, так і в рамках національного права.

Зокрема, будівництво греблі та створення водосховища спричиняє зміну рівня і швидкості течії річкових вод вище і нижче за течією греблі. Підвищення рівня вод не тільки створює можливості для вироблення електроенергії, але і може сприяти поліпшенню судноплавства і лісосплаву, розширенню іригації. Разом з тим, підвищення рівня річкових вод веде до затоплення іноді вельми значних земель, до підвищення рівня ґрунтових вод нових прибережних районів, що при надлишку вологи в них може мати негативне значення. Гребля є також перешкодою для проходу риби до місць свого нересту вище за течією. Зміни режиму річки відбуваються і нижче за течією від греблі. Зниження рівня річкових і відповідно ґрунтових вод може призвести до нестачі річкових вод для місцевих потреб, вироблення гідроенергії, зрошення і т. п.¹¹

Саме тому, створення на законодавчому рівні чітких і безпосередніх вимог, орієнтованих безпосередньо на малі ГЕС (щодо планування розвитку діючих/закинутих та нових малих

енергоефективності та енергозбереження України. Інформаційні матеріали. Статистичні дані щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 01.01.2018) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://saee.gov.ua/sites/default/files/IV%202017.pdf>

⁷ Там же.

⁸ Див.: REMAP –2030. Перспективи розвитку відновлюваної енергетики в Україні до 2030 року (в рамках Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI). Федеральне міністерство екології, охорони природи і безпеки ядерних реакторів Німеччини підтримує цю ініціативу за рішенням німецького Бундестагу). — Абу-Дабі: IRENA, — 2015. — С. 18 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://saee.gov.ua/sites/default/files/UKR%20IRENA%20REMAP%20_%202015.pdf

⁹ Білоцький С. Еволюція правового регулювання альтернативних (відновлювальних) джерел енергії в праві ЄС // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2015. — № 6. — С. 89.

¹⁰ Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р., ратифікована із заявою Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/find12/page12?text=%E2%B3%E4%ED%EE%E2%EB%FE%E2

¹¹ Клименко Б. М. Международные реки. Правовые вопросы использования международных рек в промышленности и сельском хозяйстве / Б. М. Клименко. — М.: Междунар. Отношения, 1969. — С. 65.

ГЕС, оцінки їх впливу на стан довкілля, стосовно спеціальних стандартів, інших заходів з мінімізації негативних екологічних наслідків тощо) — є важливою складовою державної політики як у економічній та, відповідно, енергетичній, так і у екологічній сфері. Даний огляд сфокусований на виявленні концептуальних законодавчих засад розвитку малої гідроенергетики в Україні у взаємозв'язку з обов'язками держави забезпечувати не лише енергетичну, а й екологічну безпеку, а також охороняти НПС та підтримувати екологічну рівновагу як на всій її території, так і не завдавати шкоди НПС інших держав.

1. Стратегічні документи, що визначають необхідність та концептуальні основи державної політики розвитку малої гідроенергетики в Україні

Одним із основних механізмів, які використовують країни ЄС для стимулювання розвитку відновлюваних, альтернативних джерел енергії є **ефективні державні стратегічні документи** (стратегії, програми, плани тощо).

В Україні стратегічні основи розвитку малої гідроенергетики як елемента відновлюваної, альтернативної енергетики, визначені у документах, що мають різні назви: концепції, стратегії, державні (загальнодержавні) програми, національні плани дій/плани заходів. При чому, прийняті вони різними органами влади (Парламентом, Президентом, Урядом) у різних сферах (енергетика, охорона навколишнього природного середовища, сталий розвиток, національна безпека, розвиток водного господарства).

Серед таких стратегічних документів можна назвати наступні (їх зміст буде розглянутий нижче):

1.1 Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015;

1.2 Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015;

1.3 Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р.

План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. за № 878-р;

1.4 Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека, Енергоефективність, конкурентноспроможність», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р;

1.5 Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243;

1.6 Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р;

1.7 Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 р. № 552-р;

1.8 Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-VI;

1.9 Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI;

1.10 Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 р. № 275-р.

Забігаючи наперед, слід зазначити, що у вказаних документах, як правило, не розглядаються безпосередньо питання розвитку малої гідроенергетики¹², а правові підґрунтя для цього створюються через визначення стратегічних основ розвитку та збільшення обсягу використання відновлювальних та альтернативних джерел енергії як більш загальних сфер.

Крім того, у цих стратегічних документах встановлюється необхідність розвитку малої гідроенергетики, коли мова йде про:

- 1) збільшення обсягу використання енергетичних джерел з низьким рівнем викидів двоокису вуглецю в рамках вирішення проблеми зміни клімату та зменшення техногенного навантаження на навколишнє природне середовище;
- 2) диверсифікацію джерел постачання енергетичних ресурсів; зменшення імпортозалежності держави (зменшення залежності держави від імпортованих енергоносіїв); енергонезалежність та енергоефективність; енергетичну безпеку держави;
- 3) оптимізацію структури енергетичного балансу держави (в якому зростає частка енергоносіїв, отриманих з відновлювальних, альтернативних джерел енергії); підвищення частки енергії, виробленої з ВДЕ/АДЕ в загальній структурі енергоспоживання держави або у кінцевому споживанні;
- 4) зменшення енергоємності ВВП.

1.1 Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»

схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015¹³

Ця Стратегія визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України (абз. 5 п. 1).

Так, метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі (абз. 1 п. 2).

В тексті Стратегії визначено, що задля досягнення вказаної мети рух уперед здійснюватиметься за такими чотирма векторами як: 1) вектор розвитку; 2) вектор безпеки; 3) вектор відповідальності та 4) вектор гордості.

В рамках цих чотирьох векторів руху передбачено реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави, серед яких:

- 1) за вектором розвитку — реформа енергетики та програма енергоефективності;
- 2) за вектором безпеки — **програма енергонезалежності та програма збереження навколишнього природного середовища.**

При чому, в дорожній карті з реалізації Стратегії, серед її першочергових пріоритетних реформ і програм (всього 10) визначено, зокрема, **Програму енергонезалежності** (п. 9).

¹² Крім Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243; **Національного плану дій** з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р; **Загальнодержавної цільової програми** розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI.

¹³ Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Головним завданням цієї Програми проголошено забезпечення енергетичної безпеки і перехід до енергоефективного та енергоощадного використання та споживання енергоресурсів із впровадженням інноваційних технологій. А серед основних цілей державної політики у цій сфері — перехід до використання енергоефективних технологій та обладнання, зокрема **через механізм реалізації проектів з використанням альтернативних джерел енергії (надалі — АДЕ)**; забезпечення максимально широкої диверсифікації шляхів та джерел постачання первинних енергоресурсів.

Реалізація даної Стратегії передбачає досягнення 25 ключових показників, що дадуть змогу оцінити хід виконання передбачених в ній реформ та програм. Серед цих ключових показників щодо Програми енергонезалежності під номером 8 встановлено наступний індикатор: **енергоємність ВВП має скласти 0,2 тонни нафтового еквівалента на 1000 доларів США ВВП за даними Міжнародного енергетичного агентства.**

У розділі 5 Стратегії встановлено, що її нормативно-правове та організаційне забезпечення реалізації має здійснюватися, зокрема, шляхом розроблення та прийняття в установленому порядку Урядом України щорічних планів дій реалізації Стратегії. Однак, наразі не затверджено щорічного плану з виконання Стратегії у 2018 році, що є неприйнятним та повинно бути змінено.

1.2 Стратегія національної безпеки України

затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015¹⁴

Ця Стратегія спрямована на реалізацію до 2020 року визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки, а також реформ, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС і Стратегією сталого розвитку «Україна - 2020»¹⁵ (абз. 5 п. 1).

В даному документі визнано основними напрямками державної політики національної безпеки України:

- 1) забезпечення енергетичної безпеки, де одним із пріоритетів є: **розвиток відновлюваної енергетики з урахуванням пріоритетності завдань екологічної безпеки**; підвищення енергетичної ефективності та забезпечення енергозбереження (п. 4.10);
- 2) забезпечення екологічної безпеки, де одним із пріоритетів є: збереження природних екосистем, підтримка їх цілісності та функцій життєзабезпечення; ресурсозбереження, забезпечення збалансованого природокористування; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища, забезпечення контролю джерел забруднення поверхневих і підземних вод (п. 4.14).

У розділі 5 документу встановлено, що Стратегія національної безпеки України є документом, обов'язковим для виконання та основою для розроблення інших документів стратегічного планування у сфері забезпечення національної безпеки, до яких відносяться і галузеві стратегії.

¹⁴ Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

¹⁵ Мова йде про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схвалену Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015.

1.3 Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року

схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р¹⁶

В Концепції встановлено необхідність узгодження рішень з питань зміни клімату з рішеннями у всіх секторах економіки, включаючи, зокрема, енергетику, а також водне господарство, землекористування, збереження і відтворення екосистем.

Метою Концепції визначено вдосконалення держполітики у сфері зміни клімату для досягнення сталого розвитку держави, створення правових та інституційних передумов для забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку за умови економічної, енергетичної та екологічної безпеки і підвищення добробуту громадян.

Основними напрямками реалізації Концепції проголошено:

- **забезпечення узгодженості держполітики у сфері зміни клімату із законодавчими та іншими НПА, які визначають стратегічні рішення щодо досягнення сталого розвитку держави, розвитку енергетичного та інших секторів економіки, підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії;**
- **зниження енергоємності ВВП згідно з Стратегією сталого розвитку «Україна-2020»¹⁷;**
- **підвищення частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії в загальній структурі енергоспоживання держави відповідно до Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року¹⁸.**

В Концепції визначено, що її реалізація дасть змогу досягти наступних результатів:

- **забезпечити зниження енергоємності ВВП на 20 % до кінця 2020 року та передбачити поступове наближення енергоємності до відповідних показників розвинутих держав із схожими кліматичними, географічними та економічними умовами;**
- **забезпечити досягнення до 2020 року частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії в загальній структурі енергоспоживання держави, на рівні 11 % та передбачити поступове збільшення такої частки.**

Концепцією передбачено, що обсяг фінансування, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, визначається щороку з урахуванням можливостей державного і місцевих бюджетів, розміру міжнародної технічної допомоги.

У п. 2 розпорядження КМУ, яким схвалена дана Концепція, передбачено затвердження плану заходів з її реалізації.

¹⁶ Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2016-%D1%80?nreg=932-2016-%F0&find=1&text=%E5%ED%E5%F0%E3&x=0&y=0#w12>

¹⁷ Мова йде про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015.

¹⁸ Мова йде про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р.

План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року

Такий План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. за № 878-р¹⁹

Серед заходів, вказаних у даному Плані, що можуть мати відношення до розвитку в Україні малої гідроенергетики, можна віднести наступні:

Зміст заходу	Строк виконання	Відповідальні за виконання
Розроблення та внесення на розгляд КМУ проекту акту про затвердження комплексного Національного плану з енергетики та зміни клімату на 2021-2030 роки	2020 рік	Міненерговугілля Мінприроди Мінфін інші центральні органи виконавчої влади
Забезпечення включення заходів з адаптації до зміни клімату до планів управління річковими басейнами в рамках впровадження інтегрованих підходів до управління водними ресурсами за басейновим принципом	2019-2024 роки	Держводагентство Мінприроди ДСНС НАН (за згодою) Національна академія аграрних наук (за згодою)

Відповідно до п. 2 розпорядження КМУ, яким затверджений цей План, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади зобов'язано забезпечити виконання даного плану заходів за рахунок та в межах видатків державного та місцевого бюджетів, інших не заборонених законодавством джерел фінансування.

1.4 Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека, Енергоефективність, конкурентноспроможність»

схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р²⁰ (надалі –ЕСУ)

ЕСУ розроблено в контексті вже згаданої Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020»²¹, яка, зокрема, передбачає реформування енергетики та реалізацію програми енергоефективності в межах визначеного вектора подальшого розвитку.

Метою ЕСУ є забезпечення потреб суспільства та економіки в паливно-енергетичних ресурсах у **технічно надійний, безпечний, економічно ефективний та екологічно прийнятний спосіб** для гарантування поліпшення умов життєдіяльності суспільства.

Дана Стратегія пропонує механізми трансформаційного характеру на період до 2020 року та визначає стратегічні орієнтири розвитку до 2035 року. Встановлено, що імплементація ЕСУ здійснюватиметься у три основні етапи: 1-й етап — до 2020 року; 2-й етап — до 2025 року; 3-й етап — до 2035 року.

У Стратегії узагальнено описано питання розвитку відновлюваних джерел енергії, без виокремлення щодо малої гідроенергетики. Зокрема визначено:

¹⁹ План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. № 878-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-%D1%80?nreg=878-2017-%F0&find=1&text=%E5%ED%E5%F0%E3&x=4&y=6#w11>

²⁰ Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека., Енергоефективність, конкурентноспроможність», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80/paran2#n2>

²¹ Мова йде про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015.

(відповідальний — Міненерговугілля). Отже, існує нагальна потреба в прийнятті вказаних Планів для забезпечення своєчасного та ефективного впровадження ЕСУ.

1.5 Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки

затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243²⁴

Метою Програми є: а) створення умов для наближення енергоємності ВВП України до рівня розвинутих країн та стандартів ЄС, зниження рівня енергоємності валового внутрішнього продукту протягом строку дії Програми на 20 % порівняно з 2008 роком (щороку на 3,3 %), підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів і посилення конкурентоспроможності національної економіки; б) **оптимізація структури енергобалансу держави**, у якому частка енергоносіїв, отриманих з **відновлюваних джерел енергії (далі також — ВДЕ)** та альтернативних видів палива, становитиме у 2015 році не менш як 10 %, шляхом зменшення частки імпортованих викопних органічних видів енергоресурсів, зокрема природного газу, та заміщення їх **альтернативними видами енергоресурсів**, у тому числі вторинними, за умови належного фінансування Програми.

Проблему передбачається розв'язати, зокрема, шляхом розвитку малої гідроенергетики; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища; законодавчого врегулювання питань щодо зниження рівня енергоємності ВВП та оптимізації структури енергобалансу держави, адаптації національного законодавства у сфері енергоефективності, енергозбереження та альтернативної енергетики до законодавства ЄС; формування державної системи моніторингу і контролю за ефективним використанням паливно-енергетичних ресурсів, виробництвом енергоносіїв з ВДЕ, виконанням цієї Програми, галузевих і регіональних програм енергоефективності, підвищення рівня достовірності статистичної інформації стосовно показників енергоспоживання; удосконалення механізму фінансування заходів, які потребують держпідтримки і спрямовані на зниження рівня енергоємності ВВП, збільшення обсягу використання альтернативних джерел енергії, зменшення обсягу викидів забруднювальних речовин.

Основними завданнями Програми названо, зокрема:

1) удосконалення законодавства та системи стандартизації у сфері енергоефективності, ВДЕ шляхом:

1.1) розроблення технічних завдань та стандартів у сфері енергоефективності, ВДЕ;

1.2) адаптації національного законодавства у сфері енергоефективності, ВДЕ до законодавства ЄС;

1.3) зменшення обсягу технологічних витрат і невиробничих втрат енергоресурсів у результаті модернізації обладнання, впровадження сучасних енергоефективних технологій, удосконалення системи держуправління та популяризації енергоефективності, зокрема шляхом: 1.3.1) будівництва та реконструкції електромереж, будівництва пристанційних вузлів, підстанцій та електромереж для приєднання об'єктів, які виробляють електроенергію з ВДЕ; 1.3.2) будівництва та реконструкції локальних мереж, пристанційних вузлів та підстанцій для приєднання об'єктів, які виробляють електроенергію з відновлюваних джерел;

²⁴ Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>

1.3.3) здійснення заходів, спрямованих на формування в суспільстві свідомого ставлення до необхідності підвищення енергоефективності, розвитку та використання ВДЕ;

1.4) оптимізація структури енергобалансу держави, зокрема заміщення традиційних видів енергоресурсів іншими видами, у тому числі отриманими з ВДЕ шляхом: 1.4.1) **відновлення малої гідроенергетики та будівництва нових потужностей**; 1.4.2) науково-технічного забезпечення виконання Програми, у тому числі проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у сфері виробництва енергоносіїв з ВДЕ; 1.4.3) створення системи моніторингу виробництва енергоносіїв з ВДЕ відповідно до заходів Програми; 1.4.4) **проведення досліджень потенціалу регіонів щодо розміщення об'єктів відновлюваної енергетики**; 1.4.5) **проведення досліджень поточного стану малих гідроелектростанцій**.

Прогнозні обсяги і джерела фінансування Програми наведені у додатку 1; завдання і заходи з виконання Програми — у додатку 2; очікувані результати виконання Програми — у додатку 3. Зокрема, у Програмі серед очікуваних результатів в частині оптимізації структури енергобалансу держави визначено наступні показники щодо розвитку малої гідроенергетики:

Найменування завдання	Найменування показників виконання завдання	Одиниця виміру	Значення показників											
			усього	у тому числі за роками										
				2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
3. Оптимізація структури енергобалансу держави, зокрема заміщення традиційних видів енергоресурсів іншими видами, у т. ч. тими, що отримані з ВДЕ:	серед іншого, відновлення малої гідроенергетики та будівництва нових потужностей	МВт	75	0,8	4,7	16,5	26,5	26,5						
		млн. тонн умовного палива	0,23		0,01	0,03	0,07	0,12						

Відповідно до паспорту даної Програми її керівником є Голова Держенергоефективності²⁵, а виконавцями заходів - Держенергоефективності, центральні, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

1.6 Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року

затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р²⁶

Це перший державний стратегічний документ на теренах незалежної України щодо розвитку ВДЕ, складовою яких є мала гідроенергетика.

Він був розроблений Держенергоефективності спільно з фахівцями Інституту відновлювальної енергетики НАН України²⁷.

Вказаний Нацплан України був прийнятий на виконання вимог ст. 4, Додатку VI Директиви 2009/28/ЄС від 23.04.2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з

²⁵ Мова йде про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України.

²⁶ Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>

²⁷ Кудря С. О. Стан та перспективи розвитку відновлювальної енергетики в Україні / За матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 7 жовтня 2015 року // Вісник Національної академії наук України. — 215. — № 12. — С. 23.

відновлюваних джерел²⁸, де зокрема, закріплено, що «кожна держава-член ухвалює національний план дії в галузі відновлювальних джерел енергії».

В Національному плані України визнано, що **використання відновлюваних джерел енергії є одним із найбільш важливих напрямів енергетичної політики України**, спрямованої на заощадження традиційних паливно-енергетичних ресурсів та поліпшення стану оточуючого природного середовища. А збільшення обсягів використання відновлюваних джерел енергії в енергобалансі України — дасть змогу підвищити рівень диверсифікації джерел енергоносіїв, що сприятиме зміцненню енергонезалежності держави.

В частині безпосередньо малої гідроенергетики в Національному плані констатовано, що **через її незначну питому вагу в загальному енергобалансі вона (мала гідроенергетика) нині не може істотно впливати на структуру енергозабезпечення країни.**

Однак, зроблено припущення, що **мікро-, міні- та малі гідроелектростанції можуть стати потужною основою енергозабезпечення для всіх регіонів Західної України, а для деяких районів Закарпатської та Чернівецької областей - джерелом повного енергозабезпечення.**

В цьому стратегічному документі заявлено, що для вирішення питань розвитку малої гідроенергетики Україна має достатній науково-технічний потенціал і значний досвід в галузі проектування і розробки конструкцій гідротурбінного обладнання; а також що вітчизняні підприємства мають необхідне виробниче оснащення для таких гідроелектростанцій вітчизняним обладнанням.

Також зроблено припущення, що якщо модернізувати існуючі потужності, відновити раніше працюючі малі гідроелектростанції, побудувати та ввести в експлуатацію нові генеруючі потужності гідроенергетики, в Україні можна забезпечити виробництво електроенергії: **мікро- та міні-гідроелектростанціями** - до 75 ГВт•г у 2015 році (загальною потужністю 33 МВт) та до 130 ГВт•г у 2020 році (загальною потужністю 55 МВт); **малими гідроелектростанціями** - до 140 ГВт•г у 2015 році (загальною потужністю 65 МВт) та до 210 ГВт•г у 2020 році (загальною потужністю 95 МВт).

Також в Національному плані оглядово зазначено, що з метою стимулювання розвитку відновлюваної енергетики Законом України «Про електроенергетику» передбачено встановлення **«зеленого» тарифу**, за яким закуповується електрична енергія (гідроенергія) зокрема, вироблена лише мікро-, міні- та малими ГЕС. Крім того, проілюстровано, що на кінець першого півріччя 2014 року загальна електрична потужність об'єктів відновлюваної енергетики, які працюють за «зеленим» тарифом, в Україні становила 1419 МВт, з яких загальна потужність вітроелектростанцій - 497 МВт, сонячних електростанцій - 819 МВт, **малих ГЕС - 77 МВт**, об'єктів виробництва електроенергії з біомаси та біогазу - 26 МВт.

У Додатку № 2 до Національного плану дій визначено «Національну індикативну ціль ВДЕ до 2020 року» (а саме: у валовому кінцевому обсязі споживання енергії до 2020 року в системах опалення та охолодження, у виробництві електроенергії та транспортному секторі), яка по напрямкам використання енергії з відновлюваних джерел становить: а) **ВДЕ в електроенергетиці²⁹ у 2020 році повинні становити 11%**; б) загальна частка ВДЕ³⁰, у т. ч.:

²⁸ Директива Європейського парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23.04.2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://saee.gov.ua/documents/dyrektyva_2009_28.pdf

²⁹ Частка відновлюваної енергії в електроенергії: валовий кінцевий обсяг споживання електроенергії з відновлюваних джерел для електроенергії (як визначено у Статтях 5(1)(а) та 5(3) Директиви 2009/28/ЄС), розділений на загальний валовий кінцевий обсяг споживання електроенергії.

³⁰ Частка відновлюваної енергії у валовому кінцевому обсязі енергоспоживання.

запозичення в рамках міждержавного співробітництва та надлишок для міждержавного співробітництва, у 2020 році повинні також становити 11%.

Крім цього у Додатку № 6 до Національного плану дій визначено «Оцінку загального обсягу споживання (встановлена потужність, валове виробництво електроенергії), очікуваного від малих ГЕС в Україні, для досягнення обов'язкових індикативних цілей на 2020 рік та індикативної проміжної траєкторії досягнення частки енергії з відновлюваних джерел в електрогенерації на 2014-2020 роки, а саме:

Виробництво електроенергії за видами джерел	2009 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	МВт	ГВт•г	МВт	ГВт•г	МВт	ГВт•г	МВт	ГВт•г	МВт	ГВт•г	МВт	ГВт•г	МВт	ГВт•г	МВт	ГВт•г
Гідроелектростанції:	4549	11430	4788	12045	4898	12215	4987	12440	5077	12660	5167	12885	5258	13110	5350	13340
потужністю менш як 1МВт	19	12	28	65	33	75	37	85	42	95	47	110	52	120	55	130
потужністю 1МВт - 10 МВт	30	18	60	130	65	140	70	155	75	165	80	175	86	190	95	210

Для забезпечення виконання даного стратегічного документу був затверджений розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р й відповідний **План заходів з реалізації Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року**³¹, в якому, крім іншого, щодо малої гідроенергетики було заплановано наступне:

Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Джерела фінансування	Встановлена потужність станом на 31 грудня 2020 р., МВт	Виробництво у 2020 році, ГВт•г, Гкал, тис. тонн	Орієнтовний обсяг фінансування *, тис. гривень	Обсяг енергії з відновлюваних джерел у валовому кінцевому споживанні в 2020 році, тис. тонн нафтового еквіваленту
Ціль 1. Розвиток електроенергетичної сфери							
Розвиток електрогенеруючих потужностей:		2014-2020 роки	інші джерела**	10 900	26 000	156 733 000	2 235
на основі використання гідроенергії, у т. ч.:				5 350	13 340	52 914 000	1 147
мікро-, міні- та малі ГЕС	Держенергоефективності Мінекономрозвитку Міненерговугілля			150	340	2 914 000	30

* До орієнтовного обсягу фінансування не включені кошти, які інвестовані в уже реалізовані проекти. Розрахунки здійснено за курсом 12,95 гривні за 1 долар США.

** Під іншими джерелами розуміються кошти інвесторів або залучені кредитні ресурси.

³¹ План заходів з реалізації Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>

1.7 Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України

від 13.07.2016 р. № 552-р³²

В Програмі вказано, що вона спрямована на здійснення комплексу заходів для забезпечення сталого розвитку гідроенергетики на період до 2026 року.

Метою Програми визначено забезпечення енергетичної безпеки держави шляхом ефективного розвитку гідроенергетики з максимальним використанням економічно ефективного гідроенергетичного потенціалу, вдосконалення управління об'єктами гідроенергетики, підвищення рівня їх безпеки, збільшення регулюючих маневрових потужностей ГЕС і ГАЕС для підвищення стійкості та надійності роботи об'єднаної енергетичної системи України та інтеграції її в Європейську енергетичну систему, зменшення обсягу споживання органічних паливних ресурсів і техногенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Про малу гідроенергетику згадується в Програмі лише в контексті огляду сучасного стану гідроенергетики України. Зокрема, вказується, що гідроенергетичні потужності об'єднаної енергетичної системи України становлять 6063,3 МВт, у тому числі: гідроелектростанції Дніпровського каскаду - 3660,8 МВт; гідроелектростанції Дністровського каскаду - 743 МВт; Київська ГАЕС - 235,5 МВт; Ташлицька ГАЕС (два агрегати) - 302 МВт; Дністровська ГАЕС (три агрегати) - 972 МВт; **малі гідроелектростанції - близько 150 МВт.**

Однак, іншим чином у Програмі, зокрема у її розділі «Основні напрями розвитку гідроенергетики. Перспективні проекти нового будівництва та реконструкції гідроенергуючих потужностей», **взагалі не згадано про малі ГЕС та не визначено програмних орієнтирів щодо розвитку малої гідроенергетики України, що є частиною розвитку гідроенергетики в цілому.**

ЦІКАВИЙ ФАКТ:

Прийняття КМУ вказаної Програми викликало хвилювання та занепокоєння у екологічній громадськості. Наразі, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень (станом на 31.03.2018 р.), існують дві судові справи з вимогами про скасування розпорядження КМУ від 13.07.2016 р. за № 552-р, яким така програма була затверджена: 1) адміністративна справа № 826/719/17 за позовом Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» (за результатами розгляду якої в суді першої інстанції 07.02.2018 р. прийнято рішення про відмову у задоволенні позову³³); 2) адміністративна справа № 826/1077/17 за позовом Всеукраїнської громадської організації Національного екологічного центру України (розгляд якої ще триває у суді першої інстанції, зокрема, черговий розгляд призначено на 30.04.2018 р.^{34,35}).

При чому, викликає здивування позиція суду, викладена в рішенні по першій справі (№ 826/719/17). Так, відмова в задоволенні позову мотивована тим, що: 1) дана Програма розвитку гідроенергетики на період до

³² Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 р. № 552-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-%D1%80>

³³ Рішення Окружного адміністративного суду України від 07.02.2018 р. у справі № 826/719/17 за позовом Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» до Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики і вугільної промисловості України, за участю третьої особи: Приватного акціонерного товариства «Укргідроенерго» про визнання протиправною бездіяльності, скасування розпорядження № 552-р від 13.07.2016 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/72562931>

³⁴ Ухвала Окружного адміністративного суду України від 16.01.2017 р. про відкриття провадження у справі № 826/1077/17 за позовом Всеукраїнської громадської організації Національного екологічного центру України до Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики і вугільної промисловості України, за участю третьої особи: Міністерства екології та природних ресурсів України про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити дії [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://revestr.court.gov.ua/Review/64260277>

³⁵ Судова влада України. Стан розгляду справ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://court.gov.ua/fair/>

2026 року «не має статусу державної програми та не є програмою розвитку окремої галузі (електроенергетики), а є лише її складовою, а відтак відсутня необхідність проведення екологічної оцінки для локальних програм» згідно з Законом України «Про екологічну експертизу»; 2) Програма була схвалена не постановою, а розпорядженням КМУ, яке не є нормативно-правовим актом, а є актом з організаційно-розпорядчих питань; тому КМУ та Міненерговугілля не порушено вимоги постанови КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996 (за якою визначено обов'язок проведення консультацій з громадськістю у формі публічного громадського обговорення та/або електронних консультацій з громадськістю **виключно щодо проектів нормативно-правових актів**).

Продовжуючи логіку суду, виходить, що можна не враховувати громадську думку при прийнятті й наступних 4 (чотирьох) з 10 (десяти) стратегічних документів, розглянутих в даному огляді, а саме: **1) Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схваленої розпорядженням КМУ від 07.12.2016 р. № 932-р** (в т. ч. Плану заходів щодо виконання цієї, що був затверджений **розпорядженням КМУ від 06.12.2017 р. за № 878-р**; **2) Енергетичної Стратегії України на період до 2035 року «Безпека, Енергоефективність, конкурентноспроможність», схваленої розпорядженням КМУ від 18.08.2017 р. № 605-р**; **3) Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р**; **4) Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 03.04.2017 р. № 275-р.**

Вважаємо, що з цією позицією складно погодитись виходячи хоча б з вимог ст. 7 Організаційної Конвенції, якою передбачено наступне: *«Кожна зі Сторін передбачає відповідні практичні та (або) інші положення стосовно участі громадськості на принципах прозорості та справедливості в процесі підготовки планів і програм, пов'язаних з навколишнім середовищем, надаючи громадськості необхідну інформацію»*. Тим більше, що не зважаючи на невизнання судом Програми розвитку гідроенергетики до 2026 року нормативно-правовим актом, документ підлягав реєстрації та був зареєстрований у Єдиному державному реєстрі **нормативно-правових актів** (реєстраційний код акту 82673/2016; дата внесення до реєстру 29.07.2016 р.³⁶).

1.8 Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року

затверджені Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-VI³⁷

В цих Основних засадах (стратегії) визначено серед основних принципів національної екополітики «орієнтування на пріоритети сталого розвитку» внаслідок посилення ролі екологічного управління в системі держуправління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної – до яких входить сфера розвитку малої гідроенергетики України – прим.).

В розділі 1 Основних засад (Стратегії) офіційно серед проблем екологічної політики визнано не широке відображення природоохоронних аспектів в галузевих економічних політиках та констатовано в аспекті енергетичного розвитку та проблем значного енергоспоживання, що **лише протягом останніх трьох років** (Стратегія прийнята у 2010 році — прим.) в умовах підвищення ціни на газ **вживаються заходи, спрямовані на розвиток джерел відновлюваної та альтернативної енергетики.**

В цьому стратегічному документі, крім мети, визначено і сім стратегічних цілей національної екологічної політики.

Зокрема, **стратегічною ціллю № 6** визнано «Забезпечення екологічно збалансованого природокористування», яка має вирішити такі завдання як **збільшення обсягу використання відновлюваних і альтернативних джерел енергії на 25 % до 2015 року та на 55 % до 2020 року від базового рівня.**

³⁶ Міністерство юстиції України. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.reestrnpa.gov.ua/REESTR/RNAweb.nsf/wpage/doc_card?OpenDocument&ID=1E96496E3D8216C4C225800300345BD0

³⁷ Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011.— № 26.— Ст. 218.

У Додатку до Стратегії визначені показники ефективності її виконання згідно з цією стратегічною ціллю № 6, а саме оцінка ефективності відбуватиметься за такими показниками як:

Показник	Одиниця вимірювання
Скорочення витрат природних ресурсів та енергії на одиницю продукції	відсотків
Частка джерел енергії з більш низьким рівнем викидів двоокису вуглецю	відсотків
Частка використання відновлюваних і нетрадиційних джерел енергії у загальному виробництві енергії	відсотків

Із вказаною ціллю № 6 національної екополітики пов'язана стратегічна ціль № 2 «Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки» та стратегічна ціль № 4 «Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління».

З метою досягнення стратегічної цілі 2 встановлено такі завдання на екополітики як:

- оптимізація структури енергетичного сектору національної економіки шляхом **збільшення обсягу використання енергоджерел з низьким рівнем викидів двоокису вуглецю до 2015 року на 10 % і до 2020 року на 20 %**, а також забезпечення скорочення обсягу викидів парникових газів відповідно до задекларованих Україною міжнародних зобов'язань в рамках Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату;
- **визначення до 2015 року основних засад державної політики з адаптації до зміни клімату**, розроблення та поетапне виконання національного плану заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та запобігання антропогенному впливу на зміну клімату на період до 2030 року, в тому числі в рамках реалізації механізму Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, проектів спільного впровадження та проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій;
- охорона водних ресурсів;
- реформування протягом першого етапу системи держуправління в галузі охорони та раціонального використання вод шляхом впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом;
- забезпечення до 2015 року повного врахування природоохоронних вимог у процесі відведення земель для розміщення об'єктів енергетики.

З метою реалізації стратегічної цілі 4 «Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління» передбачено виконання у промисловості та енергетиці таких завдань національної екополітики як: а) схвалення у 2012 році Концепції впровадження в Україні більш чистого виробництва та затвердження до 2015 року відповідної стратегії та національного плану дій; б) розроблення до 2015 року методології визначення ступеня екологічного ризику, обумовленого виробничою діяльністю екологічно небезпечних об'єктів.

Також у розділі 4 Основних засад (Стратегії) серед основних інструментів формування та реалізації національної екополітики визначено «наукове забезпечення». В цьому контексті передбачено, що під час розроблення програм наукового та інноваційного розвитку необхідно враховувати потребу в раціоналізації та оптимізації природокористування, зокрема технологічного переоснащення виробництва шляхом: а) **розвитку відновлюваних та альтернативних джерел енергії**, а також збільшення обсягу використання джерел енергії з низьким рівнем викидів двоокису вуглецю, енергозбереження; б) ресурсозбереження, зменшення питомого споживання води на одиницю виробленої продукції.

Основними засадами (Стратегією) заплановано, що вона буде реалізовуватись у два етапи: до 2015 року та протягом 2016-2020 років (р. 5). Також передбачено здійснення її

загальнодержавного, регіонального та галузевого моніторингу та підготовку за його результатами: а) щорічно – звіту про реалізацію Національної екологічної політики, а також регіональних і галузевих екологічних звітів; б) кожні п'ять років - Національної доповіді про реалізацію національної екологічної політики України (р. 6).

Стратегією визначені очікувані результати та показники ефективності її виконання (р. 7), але не прописаний порядок та джерела фінансування заходів з її реалізації.

Механізмом впровадження Стратегії названо Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища, розробка та затвердження якого є обов'язком Кабінету Міністрів України (п. 2 Закону, яким затверджені Основні засади (Стратегія)). Такий Національний план дій був прийнятий згідно з розпорядженням Уряду України «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» від 25.05.2011 р. № 577-р³⁸. Однак, строк його виконання вже закінчився, а новий план на 2016-2020 роки Урядом прийнятий не був (хоча його проект й був підготовлений Мінприродою України³⁹). Така ситуація є негативною, оскільки основна екологічна Стратегія нашої держави без механізму впровадження не може бути належним чином реалізована, що потребує зміни підходу.

1.9 Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року

затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI⁴⁰

Метою Програми, крім іншого, є **визначення основних напрямів держполітики у сфері водного господарства для задоволення потреби населення і галузей національної економіки у водних ресурсах, збереження і відтворення водних ресурсів**, впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, оптимізація водоспоживання, запобігання та ліквідація наслідків шкідливої дії вод.

Розв'язати проблему заплановано шляхом системної реалізації держполітики у сфері водного господарства, використання ресурсів держави та регіонів з метою забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку водного господарства, що дасть можливість підвищити ефективність держуправління водними ресурсами.

Виконання Програми заплановано здійснити двома етапами.

На першому етапі (2013-2016 роки) передбачається, зокрема: а) здійснити першочергові заходи щодо: відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та екологічного стану малих річок; б) удосконалити: моніторинг поверхневих вод, зокрема шляхом розвитку автоматизованих спостережних мереж; в) розробити регіональні програми розвитку водного господарства та регіональні схеми комплексного протипаводкового захисту територій від шкідливої дії вод.

³⁸ Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки, затверджений розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 577-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80>

³⁹ «Мінприроди розробляє Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2016-2020 роки» (дата розміщення інформації — 02.09.2015) / Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/29738.html>.

⁴⁰ Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4836-17?nreg=4836-17&find=1&text=%E3%B3%E4%F0%EE&x=4&y=4>

На другому етапі (2017-2021 роки) передбачається, зокрема: а) впровадити систему інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом шляхом розроблення та виконання планів управління басейнами річок, застосування економічної моделі цільового фінансування заходів у басейнах річок, утворення басейнових рад річок, а також підвищення ролі існуючих та утворення нових басейнових управлінь водних ресурсів; б) удосконалити стандарти і нормативи щодо використання водних ресурсів та лімітів забору води і скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти; в) розробити та впровадити: аналітичні методи проведення оцінки і визначення ризику негативного впливу певних видів провадження господарської діяльності на водні ресурси; г) удосконалити систему держуправління водними ресурсами.

Серед очікуваних результатів у Програмі заплановано, зокрема, досягти: **удосконалення галузевої структури водокористування, насамперед у металургії, енергетиці, хімічній промисловості; підвищення ефективності та забезпечення екологічної безпеки водокористування; удосконалення системи держуправління водними ресурсами.**

Прогнозні обсяги та джерела фінансування Програми наведено у додатку 1 до Програми, завдання і заходи з виконання — у додатку 2, очікувані результати виконання — у додатку 3.

Стосовно розвитку малої гідроенергетики у додатку 2 та 3 до Програми (завдання, заходи та очікувані результати виконання), наприклад, вказано наступне:

Завдання і заходи з виконання Програми (стосується всіх зазначених колонок)																										
Очікувані результати виконання Програми												Не вказано щодо очікуваних результатів виконання Програми														
Найменування завдання	Найменування показника	Значення показника										Найменування заходу	Головний розпорядник	Джерела фінансування	Прогнозний обсяг фінансування для виконання завдань	У тому числі за роками										
		усього	за роками													перший етап					другий етап					
			перший етап					другий етап																		
			2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021					2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021		
Завдання: комплексний протипаводковий захист у басейнах річок Дністра, Пруту та Сірету																										
Захід 6. Удосконалення організаційної структури водогосподарського комплексу для забезпечення протипаводкового захисту:																										
	кількість запроєктованих акумулювальних ємностей у комплексі з ГЕС	16	1	2	2	2	2	3	4			проведення проектно-вишукувальних робіт	Державне агентство України	держбюджет	24	6	6	6	6							
	відсоток визначених місць для встановлення об'єктів малої гідроенергетики	69	23	23	23							підготовка експертних висновків щодо визначення гідроенергетичного потенціалу та місць для встановлення об'єктів малої гідроенергетики	Мінертовугілля України	держбюджет	6	2	2	2								

У Програмі визначено, що фінансування її заходів здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законом. Обсяг такого фінансування визначається щороку під час складання проекту закону про Держбюджет України на відповідний рік з урахуванням реальних можливостей держбюджету.

1.10 Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року

затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 р. № 275-р⁴¹

Відповідно до вказаного плану, метою Кабінету Міністрів України є забезпечення зростання рівня життя громадян і підвищення його якості в результаті сталого економічного розвитку.

Середньостроковий план сфокусовано на поліпшенні всіх аспектів життя громадян шляхом досягнення таких цілей як: **економічне зростання; ефективне врядування**; розвиток людського капіталу; верховенство права і боротьба з корупцією; безпека та оборона.

Зокрема, в рамках виконання цілей плану щодо:

- **економічного зростання** одним із пріоритетних дій Уряду до 2020 року визнано **розвиток відновлюваної енергетики** для збільшення частки енергоносіїв, вироблених з **відновлюваних джерел енергії**, у структурі загального кінцевого енергоспоживання (що відповідає цілям Угоди про асоціацію та Договору про заснування Енергетичного Співтовариства);

- **ефективного врядування** одним із пріоритетних дій Уряду до 2020 року визнано **запобігання зміні клімату** та адаптація до неї. Метою чого є, зокрема, удосконалення держполітики у сфері зміни клімату для досягнення сталого розвитку держави, створення **правових** та інституціональних передумов для забезпечення поступового **переходу до низьковуглецевого розвитку за умови економічної, енергетичної та екологічної безпеки** і підвищення добробуту громадян; впровадження механізмів, спрямованих на зменшення обсягу споживання озоноруйнівних речовин та стимулювання переходу до використання альтернативних речовин та технологій (що відповідає цілям Угоди про асоціацію).

В цьому Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року в контексті цілі щодо економічного зростання, а саме, за рахунок розвитку відновлювальної енергетики, проголошено, що *«Використання відновлюваних джерел енергії є одним із найбільш важливих напрямів енергетичної політики України, спрямованої на заощадження традиційних паливно-енергетичних ресурсів та поліпшення стану навколишнього природного середовища. Збільшення обсягів використання відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі України дасть змогу підвищити рівень диверсифікації джерел енергоносіїв, що сприятиме зміцненню енергетичної незалежності держави. Насамперед нові потужності відновлюваних джерел енергії в енергобалансі замінюватимуть введені в експлуатацію потужності»*.

Також в плані згадано, що в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради № 2009/28/ЄС про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, та збільшення частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел, в кінцевому споживанні у 2020 році на рівні 11 відсотків.

Тому, цільовими кількісними показниками, яких передбачається **в середньостроковій перспективі** (тобто до 2020 року) **збільшення частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, в кінцевому енергоспоживанні до рівня не менш як 11 %, що становитиме:**

⁴¹ Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 р. № 275-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>

Виробництво енергії з відновлюваних джерел	2017 рік	2020 рік
Енергія, вироблена з відновлюваних джерел в електроенергетиці, ГВт·год	20678	26000
Енергія, вироблена з відновлюваних джерел в системах опалення, тис. Гкал	41390	58500
Енергія з відновлюваних джерел у транспортному секторі, тис. тонн нафтового еквіваленту	351	505

Досягти поставленої мети заплановано за допомогою таких заходів держполітики розвитку ВДЕ як **вдосконалення законодавства у сфері відновлюваної енергетики з метою залучення інвестицій у цю сферу.**

В результаті реалізації цього Середньострокового плану щодо збільшення частки енергоносіїв, вироблених з ВДЕ дасть змогу досягнути наступного: оптимізувати структуру паливно-енергетичного балансу України; підвищити рівень енергетичної незалежності України; підвищити рівень конкурентоспроможності національної економіки; забезпечити реновацію основних фондів в електроенергетиці України (збільшити загальну встановлену потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики до 10,9 ГВт); зменшити викиди парникових газів в атмосферу; створити робочі місця в енергетиці та інших галузях промисловості.

2. Інші основні законодавчі акти України щодо основних засад розвитку малої гідроенергетики в Україні

2.1 Конституція України

В **Основному законі нашої держави — Конституції України**⁴² визначено концептуальні положення щодо економічної та екологічної безпеки України, які є орієнтиром у сфері розвитку малої гідроенергетики України.

Зокрема, відповідно до ст. 17 Конституції України, встановлено, що забезпечення економічної безпеки України (а енергетика, в тому числі альтернативна та відповідно мала гідроенергетика, являється галуззю економіки – прим.) є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Згідно з ст. 16 Основного закону, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України (тобто в будь-якій сфері діяльності, в т. ч. у малій гідроенергетиці - прим.) є обов'язком держави.

Отже, державна політика щодо розвитку малої гідроенергетики для забезпечення економічної безпеки держави як елемента національної безпеки України має гармонізувати та не протирічити державній політиці охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, що також є складовою національної безпеки нашої держави.

2.2 Закон України «Про основи національної безпеки України»

Вказані положення знайшли свій розвиток у **Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV** (далі – Закон № 964-IV)⁴³, де сферу енергетики та енергозбереження (як однієї із галузей економіки держави), а також сфери використання земельних та водних ресурсів, захисту екології і навколишнього природного середовища, — визнано одними із складових національних інтересів та національної безпеки України (абз. 2 ст. 1, ст. 7-8). При чому, згідно з ст. 7 вказаного Закону № 964-IV, на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві, що мають відношення до розвитку малої гідроенергетики, названо: а) в економічній сфері: неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави; б) в екологічній сфері: нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних; погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води.

Основними ж напрямками державної політики з питань національної безпеки України проголошено: а) в економічній сфері — забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, в тому числі послідовного і активного проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергозабезпечення; б) в екологічній сфері — впровадження у виробництво сучасних, екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, підвищення ефективності

⁴² Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

⁴³ Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15?nreg=964-15&find=1&text=%E5%ED%E5%F0%E3%E5%F2&x=0&y=0#w16>

використання природних ресурсів; поліпшення екологічного стану річок України, насамперед басейну р. Дніпро, та якості питної води (ст. 8 Закону № 964-IV).

Законом № 964-IV передбачено, що концептуальні засади державної політики щодо всіх складових національної безпеки (включаючи енергетику та енергозбереження, а також використання водних ресурсів й охорону навколишнього природного середовища — прим.) визначаються в так званих стратегічних та програмних документах щодо конкретних сфер державного та суспільного життя. Про це в Законі № 964-IV сказано наступне:

а) відповідно до цього Закону розробляються і затверджуються Президентом України Стратегія національної безпеки України (ч. 2 ст. 2),

б) національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах (ч. 1 ст. 5).

Тобто мова йде про так звані стратегічні й програмні нормативно-правові акти України, на кшталт розглянутих у попередньому розділі, що визначають концептуальні основи і спрямованість розвитку держави в сфері національної безпеки, економіки, в т. ч. енергетики, охорони навколишнього природного середовища, сталого розвитку тощо.

2.3 Закон України «Про альтернативні джерела енергії»

Спеціальним законом, що має сприяти поширенню АДЕ/ВДЕ, зокрема, малої гідроенергетики є **Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV**⁴⁴ (надалі також — Закон № 555-IV).

Вказаним Законом вперше розкрито зміст понять «альтернативні джерела енергії» та «відновлювальні джерела енергії», а саме:

- **відновлювальні джерела енергії** — відновлювані невикопні джерела енергії, а саме енергія сонячна, вітрова, аеротермальна, геотермальна, гідротермальна, енергія хвиль та припливів, **гідроенергія**, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів;

- **альтернативні джерела енергії** — відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, **гідроенергія**, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів (ст. 1).

Тобто, поняття «альтернативні джерела енергії» є комплексним та ширшим від поняття «відновлювальні джерела енергії», оскільки включає в себе, крім ВДЕ, також і вторинні енергетичні ресурси. А **гідроенергія від малих ГЕС законодавчо відноситься і до ВДЕ, і до АДЕ.**

Також в інших актах законодавства у даному контексті інколи як синоніми застосовуються поняття «відновні» та «поновлювальні» джерела енергії, а також «нетрадиційні джерела енергії». Але наразі це не є предметом детального дослідження, хоча термінологічна єдність завжди є однією із ознак узгодженого правового регулювання та однією із передумов ефективності правозастосування.

⁴⁴ Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555-15>

Законом у ст. 1 зроблені також такі важливі законодавчі визначення у сфері розвитку малої гідроенергетики як:

Поняття	Законодавче визначення поняття	
Мікрогідроелектростанція	електрична станція, що	не перевищує 200 кВт
Мінігідроелектростанція	виробляє електричну енергію за рахунок використання гідроенергії, встановлена потужність якої	становить більше 200 кВт, але не перевищує 1 МВт
Мала гідроелектростанція		становить більше 1 МВт, але не перевищує 10 МВт

У ст. 2 Закону серед **основних засад державної політики** у сфері АДЕ проголошено:

- **нарощування обсягів виробництва** та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, з метою економного витрачання традиційних паливно-енергетичних ресурсів та зменшення залежності України від їх імпорту шляхом реструктуризації виробництва і раціонального споживання енергії за рахунок збільшення частки енергії, виробленої з альтернативних джерел;
- **додержання екологічної безпеки** за рахунок зменшення негативного впливу на стан довкілля при створенні та експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, а також при передачі, транспортуванні, постачанні, зберіганні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел;
- **додержання законодавства всіма суб'єктами відносин**, пов'язаних з виробництвом, збереженням, транспортуванням, постачанням, передачею і споживанням енергії, виробленої з альтернативних джерел.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону встановлено, що саме **Верховна Рада України визначає основні напрями державної політики у сфері альтернативних джерел енергії**. А КМУ та інші уповноважені органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом, лише **реалізують** держполітику в галузі АДЕ та здійснюють **управління нею** (ч. 2 ст. 4 Закону).

При чому, у ч. 3 ст. 4 Закону встановлено, що держуправління у сфері альтернативних джерел енергії, серед іншого, передбачає: розроблення **загальнодержавних, галузевих та місцевих програм** у сфері АДЕ.

Вищевказані положення відповідають нормами Основного Закону — Конституції України, у ст. 92 якої встановлено, що **виключно законами України** визначаються як засади використання природних ресурсів, екологічної безпеки, так і засади організації та експлуатації енергосистем; а у ст. 85 закріплено, **що до повноважень ВРУ** серед іншого віднесено: а) прийняття законів; б) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; в) затвердження **загальнодержавних програм** економічного, науково-технічного, соціального розвитку, охорони довкілля.

Спеціальним Законом України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. № 1621-IV⁴⁵, теж встановлено, що **загальнодержавні програми**⁴⁶ економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля **за поданням КМУ затверджуються законом** (ч.1 ст.10 Закону). При чому, державна цільова програма

⁴⁵ Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. № 1621-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>

⁴⁶ Відповідно до ч. 1 ст. становлено, що **загальнодержавні програми** економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля (далі - загальнодержавні програми) - це програми, які охоплюють всю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади (абз. 1 ч. 2 ст. 1 Закону

розробляється тільки **за сукупності таких умов** як: 1) існування проблеми, розв'язання якої неможливе засобами територіального чи галузевого управління та потребує держпідтримки, координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; 2) відповідності мети програми пріоритетним напрямам держполітики; 3) необхідності забезпечення міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків технологічно пов'язаних галузей та виробництв; наявності реальної можливості ресурсного забезпечення виконання програми.

І лише **інші державні цільові програми** (до яких Закон відносить програми, метою яких є **розв'язання окремих проблем розвитку економіки і суспільства, а також проблем розвитку окремих галузей економіки**, що потребують державної підтримки) за поданням державних замовників **затверджуються КМУ** (ч. 2 ст. 10, абз. 2 ч. 2 ст. 1 Закону).

Крім цього, Законом в контексті дотримання екологічних вимог зроблено концептуально важливий акцент на значенні стандартизації у сфері АДЕ (та, відповідно у сфері розвитку малої гідроенергетики), зокрема: у ст. 7 встановлено, що **метою стандартизації у сфері АДЕ** є розроблення нормативних документів для забезпечення, крім іншого, на об'єктах альтернативної енергетики **додержання вимог екологічного законодавства** щодо забезпечення охорони довкілля, захисту життя і здоров'я людей; а у ст. 11 — що експлуатація АДЕ (в т. ч. малих ГЕС — прим.) **проводиться за умови додержання єдиних державних норм, правил і стандартів** усіма суб'єктами відносин, пов'язаних з будівництвом (створенням), експлуатацією, виведенням з експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, систем диспетчерського (оперативно-технологічного) управління.

Законом в ст. 9 – 9-2 закріплені норми щодо стимулювання виробництва електроенергії з АДЕ за рахунок дії **«зеленого» тарифу** та визначений основний порядок й вимоги до його встановлення, що наразі не є предметом даного дослідження. Але про такий механізм стимулювання слід вказати, оскільки він стратегічно заохочує до нового будівництва та/або відновлення й експлуатації, зокрема, малих ГЕС. Саме завдяки йому в Україні відбувся поштовх та стрімкий розвиток малої гідроенергетики (що свідчить про його важливість та стратегічне значення). Запровадження «зеленого» тарифу було здійснено відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу від 25.09.2008 р. № 601-VI⁴⁷, зі змінами, які були зроблені в наступному.

Наразі в Законі «Про АДЕ» під «зеленим» тарифом розуміється — спеціальний тариф, за яким закуповується електроенергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електростанцій (пускових комплексах), з АДЕ **(а з використанням гідроенергії - лише мікро-, міні- та малими ГЕС)**. Такий тариф встановлюється для кожного суб'єкта господарювання, який виробляє електричну енергію з АДЕ, за кожним видом альтернативної енергії та для кожного об'єкта електроенергетики (або для кожної черги будівництва електростанції (пускового комплексу) (ст. 9-1 Закону).

«Зелений» тариф для суб'єктів господарювання, які експлуатують мікро-, міні-, або малі ГЕС, встановлюється на рівні роздрібного тарифу для споживачів другого класу напруги на січень 2009 року, помноженого на коефіцієнт «зеленого» тарифу для електроенергії, виробленої відповідно цими мікро-, міні-, або малими ГЕС. Вказаний коефіцієнт встановлений на строк до 2029 року (тобто, наразі, є тимчасовим стратегічним механізмом) та становить:

⁴⁷ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу від 25.09.2008 р. № 601-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/601-17>

Категорії об'єктів електроенергетики, для яких застосовується «зелений» тариф	Коефіцієнт «зеленого» тарифу для об'єктів або його черг / пускових комплексів, введених в експлуатацію							
	по 31.03.2013 включно	з 01.04.2013 по 31.12.2014	з 01.01.2015 по 30.06.2015	з 01.07.2015 по 31.12.2015	з 01.01.2016 по 31.12.2016	з 01.01.2017 по 31.12.2019	з 01.01.2020 по 31.12.2024	з 01.01.2025 по 31.12.2029
для електроенергії, виробленої мікро ГЕС	2,16	3,60	3,24	3,24			2,92	2,59
для електроенергії, виробленої міні ГЕС	2,16	2,88	2,59	2,59			2,33	2,07
для електроенергії, виробленої малими ГЕС	2,16	2,16	1,94	1,94			1,75	1,55

Також Законом передбачений ще такий механізм стимулювання розвитку малих ГЕС в з одночасною підтримкою національного виробника (нацекономіки) як «надбавка до наведеного «зеленого» тарифу у випадку дотримання рівня використання обладнання українського виробництва у розмірі 5 %, якщо рівень використання такого обладнання становить 30 % та більше, але менше 50%; 10 % — якщо рівень використання дорівнює 50 % та більше» (ст. 9-2).

2.4 Закон України «Про ринок електричної енергії»

Важливим Законом щодо розвитку малої гідроенергетики є новий **Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII⁴⁸** (далі також — Закон № 2019-VIII)

Відповідно до п. 7, 8 ч. 2 ст. 3 даного Закону, функціонування ринку електроенергії здійснюється, зокрема, на таких принципах як: а) сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики; б) енергоефективності та захисту НПС.

Подібне положення прийнято в частині напрямів держполітики в електроенергетиці. Зокрема, у п. 4, 5 ч. 1 ст. 5 Закону встановлено, що держполітика в електроенергетиці, крім іншого, спрямована на: а) сприяння виробництву електроенергії з АДЕї та б) захист НПС.

Вказаним Законом в частині розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики, тобто й щодо малих ГЕС, безпосередньо урегульовані конкретні сфери щодо формування та функціонування ринку такої електроенергетики, як наприклад, а) передбачено можливість встановлення спеціальних обов'язків для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електроенергії, зокрема, для забезпечення збільшення частки виробництва електроенергії з АДЕ (ст. 62); встановлено гарантованого покупця електроенергії, виробленої з АДЕ (ст. 65); визначено особливості участі в ринку електроенергії виробників електроенергії, яким встановлено «зелений» тариф (ст.71), а також визначено основи будівництва, охорони, зокрема, об'єктів малих ГЕС та АДЕ (ст.27) тощо.

Свідченням стратегічного визнання важливості охорони НПС під час розвитку ринку електроенергії є закріплення в Законі № 2019-VIII окремої статті **№ 14, присвяченій саме охороні НПС**, в ч. 1 якої закріплено, що підприємства електроенергетики: а) повинні дотримуватися вимог законодавства про охорону НПС; б) повинні здійснювати технічні та організаційні заходи, спрямовані на зменшення шкідливого впливу об'єктів

⁴⁸ Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2019-19/page?text=%E3%B3%E4%F0%E4>

електроенергетики на НПС; в) несуть відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону НПС.

Частиною 2 цієї статті 14 Закону № 2019-VIII Уряд України наділено повноваженнями з прийняття рішення про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) чи припинення діяльності електричних станцій, об'єктів системи передачі у разі порушення законодавства про охорону НПС. Такі рішення щодо інших об'єктів електроенергетики приймають відповідні місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та центральний орган виконавчої влади, що реалізує держполітику із здійснення держнагляду (контролю) у сфері охорони НПС, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (ч. 3 ст. 14 Закону № 2019-VIII).

Базовий Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», поряд із Законами «Про ринок електричної енергії», «Про альтернативні джерела енергії» та інші, — визнано правовою основою функціонування в Україні ринку електричної енергії, що свідчить про важливість екологічного законодавства у цій сфері.

2.5 Закон «Про охорону навколишнього природного середовища»

від 25.06.1991 р. № 1264-XII⁴⁹ (надалі — Закон № 1264-XII)

У преамбулі даного Закону № 1264-XII закріплено, що охорона НПС, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова **сталого** економічного та соціального розвитку України. Тому, з цією метою **Україна здійснює на своїй території екологічну політику**, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням НПС, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Відповідно до ст. 3 Закону, основними принципами охорони НПС є, зокрема, 1) **пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності**; 2) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; 3) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони НПС, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів; 4) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів; 5) **обов'язковість оцінки впливу на довкілля**; 6) **врахування результатів стратегічної екологічної оцінки**; 7) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан НПС; 8) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону НПС; 9) **вирішення питань охорони НПС та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної зміненості територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку**.

Цікавим є положення Закону, відповідно до якого надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними саме **нетрадиційних видів енергії** визнано економічними заходами, які **забезпечують охорону НПС** (ст. 41). Тобто ці норми Закону опосередковано називаються впровадження нетрадиційних видів одними із заходів забезпечення охорони НПС (хоча щодо малої гідроенергетики це не завжди є таким).

⁴⁹ Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page?text=%E5%ED%E5%F0%E3>

2.6 Водний кодекс України

Стратегічні основи правового регулювання використання водних ресурсів для малої гідроенергетики здійснено у **Водному кодексі України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР⁵⁰** (надалі — ВКУ).

У преамбулі та ст. 6 ВКУ проголошено, що усі води (водні об'єкти) на території України є національним надбанням Українського народу, однією з природних основ його економічного розвитку і соціального добробуту та надаються лише у користування.

Водні ресурси забезпечують існування людей, тваринного і рослинного світу і є обмеженими та уразливими природними об'єктами.

Важливим є законодавчий орієнтир, за яким передбачено, що в умовах нарощування антропогенних навантажень на природне середовище, розвитку суспільного виробництва і зростання матеріальних потреб **виникає необхідність розробки і додержання особливих правил користування водними ресурсами, раціонального їх використання та екологічно спрямованого захисту** (преамбула ВКУ).

Стратегічно важливим для розвитку малої гідроенергетики є положення Кодексу, в яких передбачено, що з метою здійснення цілеспрямованої і ефективної діяльності стосовно задоволення потреб населення і галузей економіки у воді, збереження, раціонального використання і охорони вод, запобігання їх шкідливій дії в Україні розробляються **державні, цільові, міждержавні та регіональні програми використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів** (ч. 1 ст. 12 ВКУ).

Саме на основі цих програм, а також планів управління річковими басейнами здійснюється державне управління в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів **за басейновим принципом** (в Україні встановлено 9 районів річкових басейнів, а саме: район басейну річки Дніпро; Дністер; Дунай; Південний Буг; Дон; Вісла; Криму; Причорномор'я; Приазов'я, а також можуть встановлюватись суббасейни та водогосподарські ділянки) (ч. 1 ст. 13, ст. 13-1 ВКУ).

Важливими для стратегічного розвитку та планування малих ГЕС є **плани управління річковими басейнами**, які затверджуються КМУ кожні шість років та містять відомості, крім іншого про: а) загальну характеристику поверхневих та підземних вод району річкового басейну; б) визначення основних антропогенних впливів на кількісний та якісний стан поверхневих і підземних вод, у т. ч. і від точкових та дифузних джерел; в) **визначення зон (територій), які підлягають охороні, та їх картування**; г) **економічний аналіз водокористування**; г) **огляд виконання програм або заходів, включаючи шляхи досягнення визначених цілей**; д) повний перелік програм (планів) для району річкового басейну чи суббасейну, їх зміст та проблеми, які передбачено вирішити тощо (ст. 132 ВКУ).

Згідно з ВКУ всі річки України поділено на: а) великі (розташовані у кількох географічних зонах і мають площу водозбору понад 50 тис. кв. км), б) середні (мають площу водозбору від 2 до 50 тис. кв. км) та в) малі (з площею водозбору до 2 тис. кв. км).

Цим кодексом концептуально встановлено, що з метою задоволення **енергетичних потреб** може здійснюватися **спеціальне водокористування** (тобто забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів) (ст. 48 ВКУ). При чому, для, **гідроенергетичних підприємств закріплені спеціальні «екологічні» обов'язки**, а саме: а) дотримуватися встановлених правил експлуатації водосховищ, режимів накопичення та

⁵⁰ Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80/page>

спрацювання запасів води, режимів коливань рівня у верхньому і нижньому б'єфах та пропускання води через гідровузли, а також б) забезпечувати у встановленому порядку безперебійний **пропуск риби до місць нересту відповідно до проектів рибопропускних споруд** (ч. 4 ст. 66 ВКУ).

Також з метою збереження екологічного та хімічного стану річок, в т. ч. малих, встановлено спеціальні заборони, наприклад:

- заборону **споруджувати в басейні річки водосховища загальним обсягом, що перевищує обсяг стоку даної річки** в розрахунковий маловодний рік, який спостерігається один раз у двадцять років (ст. 82 ВКУ),

- заборони: 1) **змінювати рельєф басейну річки**; 2) **руйнувати русла пересихаючих річок, струмки та водотоки**; 3) **випрямляти русла річок та поглиблювати їх дно нижче природного рівня або перекривати їх без улаштування водостоків, перепусків чи акведуків**; 4) **зменшувати природний рослинний покрив і лісистість басейну річки**; 5) **надавати земельні ділянки у заплавах річок під будь-яке будівництво (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних споруд)**; 6) **здійснювати інші роботи, що можуть негативно впливати чи впливають на водність річки і якість води в ній тощо** (ст. 80 ВКУ).

З метою раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів ВКУ передбачено здійснення державного моніторингу вод; державного обліку водокористування та державного водного кадастру (ст.ст. 21, 25, 28 ВКУ).

Для забезпечення екологічної безпеки під час розміщення, проектування і будівництва нових і реконструкції діючих підприємств, споруд та інших об'єктів, пов'язаних з використанням вод (в т. ч. малих ГЕС — прим.) **ВКУ передбачено здійснення оцінки впливу на довкілля у порядку, що визначається законодавством.**

2.7 Законами України «Про оцінку впливу на довкілля» та Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»

Екологічна оцінка на різних етапах державного розвитку у сфері малої гідроенергетики передбачена нещодавно прийнятими **Законами України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII**⁵¹ (надалі також — Закон про ОВД) та **«Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 № 2354-VIII**⁵², який набуде чинності тільки 11.10.2018 р. (надалі також — Закон про CEO).

Відповідно до преамбули **Закону про ОВД**, ним встановлені правові та організаційні засади ОВД, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екобезпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, **у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля**, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Зокрема, **ГЕС на річках незалежно від потужності (тобто і малі ГЕС — прим.) та ГАЕС** віднесено Законом до другої категорії видів планованої діяльності та об'єктів, **які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають обов'язковій ОВД** (ч. 3 ст. 3).

Така планована діяльність підлягає ОВД **до прийняття рішення про провадження планованої діяльності** (ч. 1 ст. 3 Закону про ОВД).

⁵¹ Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

⁵² Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 № 2354-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2354-19?nreg=2354-19&find=1&text=%EF%EE%F0%FF%E4%EE%EA&x=0&y=0#w14>

Також планована діяльність, яка може мати значний негативний **транскордонний вплив на довкілля** (може мати місце й від малих ГЕС — прим.), підлягає оцінці транскордонного впливу на довкілля відповідно до міжнародних договорів України **до прийняття рішення** про провадження такої планованої діяльності (ч. 1 ст. 14 Закону про ОВД).

Обов'язковою складовою процедури ОВД є проведення громадського обговорення відповідно до статей 7, 8 та 14 Закону про ОВД (п. 2 ч. 1 ст. 2), також нещодавно прийнятого **Порядку проведення громадських слухань у процесі ОВД**, затвердженого постановою КМУ від 13.12.2017 р. № 989⁵³.

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону передбачено, що ОВД здійснюється з дотриманням вимог законодавства про охорону НПС, з урахуванням стану довкілля в місці, де планується провадити плановану діяльність, екологічних ризиків і прогнозів, перспектив соціально-економічного розвитку регіону, потужності та видів сукупного впливу (прямого та опосередкованого) на довкілля, у т. ч. з урахуванням впливу наявних об'єктів, планованої діяльності та об'єктів, щодо яких отримано рішення про провадження планованої діяльності або розглядається питання про прийняття таких рішень.

Вказаним Законом передбачено прийняття низки нормативно-правих актів, необхідних для його реалізації, але наразі всі вказані документи ще не прийняті (хоч встановлений для цього Уряду України шестимісячний строк — вже сплив). Наприклад, ще не затверджений КМУ порядок прийняття уповноваженим центральним органом рішення про здійснення транскордонної ОВД на підставі наявної інформації щодо планованої діяльності або звернення іноземної держави (ч. 2 ст. 14 Закону про ОВД).

Згідно з ч. 1 ст. 2 **Закону про СЕО**, він регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у т. ч. для здоров'я населення, виконання **документів державного планування та поширюється на документи державного планування**, які стосуються, зокрема, енергетики, використання водних ресурсів, охорони довкілля, містобудування або землеустрою (схеми) **та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури ОВД**, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів ПЗФ та екомережі (далі - території з природоохоронним статусом), крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів ПЗФ.

До документів державного планування Закон про СЕО відносить стратегії, плани, схеми, містобудівна документація, загальнодержавні програми, державні цільові програми та інші програми і програмні документи, включаючи зміни до них, які розробляються та/або підлягають затвердженню органом державної влади, органом місцевого самоврядування (п. 3 ч. 1 ст. 1).

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування (ч. 1 ст. 3 Закону про СЕО).

Згідно з ч. 2 ст. 3 Закону про СЕО передбачено, що СЕО здійснюється на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, **участі громадськості**, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, **запобігання екологічній шкоді, довгострокового прогнозування**, достовірності та повноти інформації у проекті документа, міжнародного екологічного співробітництва.

⁵³ Порядок проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 989 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/989-2017-%D0%BF>

Обов'язковою складовою процедури СЕО, як і процедури ОВД, є проведення громадського обговорення та консультацій у порядку, передбаченому статтями 12 та 13 Закону про СЕО, транскордонних консультацій у порядку, передбаченому статтею 14 Закону про СЕО та врахування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій (п. 3, 4 ч. 1 ст. 9 Закону про СЕО).

Висновки:

1. Розвиток малої гідроенергетики Україні прямо чи опосередкованого передбачений цілою низкою стратегічних документів державної політики, серед яких 10 (десять) розглянуто в рамках даного дослідження: 6 (шість) з них прийняті КМУ (щодо зміни клімату, енергетики), 2 (два) — Президентом (щодо нацбезпеки та сталого розвитку) та 2 (два) — ВРУ у формі Законів (щодо держкоополітики та розвитку водного господарства).

Виходячи з назви спеціальними та найбільш наближеними є 4 (чотири) наступні, що схвалені/затверджені саме Урядом України:

- 1) Енергетична Стратегія України на період до 2035 року⁵⁴;
- 2) Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з ВДЕ та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки⁵⁵;
- 3) Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року⁵⁶;
- 4) Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року⁵⁷.

Також концептуальні й стратегічні основи розвитку малої гідроенергетики в Україні визначені іншими законодавчими актами, серед яких у даному огляді розглянуті: Конституція України (1996), Водний кодекс України (1995); а також Закони України «Про основи національної безпеки України» (2003); «Про альтернативні джерела енергії» (2003); «Про ринок електричної енергії» (2017); «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991); «Про оцінку впливу на довкілля» (2017); «Про стратегічну екологічну оцінку» (2018).

2. Мала гідроенергетика в Україні є предметом стратегічного розвитку в межах економічної та екологічної політики, а також політики національної безпеки держави, забезпечення сталого розвитку, запобігання зміні клімату. Тобто держполітика в цій сфері має міжвідомчий характер та є сферою діяльності різних міністерств, відомств та інших органів державної влади.
3. Проблемою щодо ефективного виконання 3 (трьох) з 10 (десяти) розглянутих стратегічних документів є **відсутність Планів дій/заходів із їх реалізації** (прийняття таких планів передбачено в самих стратегічних документах як механізм реалізації закріплених в них орієнтирів). Цими документами є: Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»⁵⁸; Енергетична Стратегія України на період до 2035 року⁵⁹; Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року. Тобто, наразі, в Україні Плани дій/заходів відсутні у основного стратегічного документа у галузі державної енергетичної політики та основного стратегічного документу у галузі державної екологічної політики, не говорячи вже про державну політику щодо сталого розвитку, що

⁵⁴ Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека, Енергоефективність, конкурентноспроможність», схвалена розпорядженням КМУ від 18.08.2017 р. № 605-р.

⁵⁵ Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою КМУ від 01.03.2010 р. № 243.

⁵⁶ Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р.

⁵⁷ Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням КМУ від 13.07.2016 р. № 552-р.

⁵⁸ Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015.

⁵⁹ Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека, Енергоефективність, конкурентноспроможність», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р.

включає ці дві галузеві політики). Це є ознакою декларативності цих стратегічних документів та загрозою для їх ефективного виконання.

Також прийняття КМУ нормативно-правових актів з метою забезпечення реалізації законів потребують Закони України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017) та «Про стратегічну екологічну оцінку» (2018).

4. Розвиток малої гідроенергетики в стратегічних документах національної держполітики та орієнтири щодо цього здійснено, як правило, лише через призму розвитку відновлюваних та альтернативних джерел енергії (в 7 (семи) стратегічних документах з 10 (десяти) розглянутих). Стратегічні орієнтири безпосередньо щодо малих ГЕС визначені епізодично лише в наступних трьох актах: 1) Державній цільовій економічній програмі енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з ВДЕ та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки⁶⁰; 2) Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року⁶¹; 3) Загальнодержавній цільовій програмі розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну р. Дніпро на період до 2021 року⁶². При чому, викликає здивування, що спеціальна Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року⁶³, стосується розвитку лише великої гідроенергетики та зовсім не регулює питання розвитку малої (як невід'ємної складової гідроенергетики в цілому).
5. Визначення концептуальних основ та обов'язкових вимог безпосередньо щодо розвитку малої гідроенергетики здійснено також у 3 (трьох) з 8 (восьми) розглянутих інших базових нормативно-правових актів: Водному кодексі України (1995); Законах України «Про альтернативні джерела енергії» (2003) та «Про оцінку впливу на довкілля» (2017).
6. Стратегічно в Україні на державному рівні проголошено, що **«Використання ВДЕ є одним із найбільш важливих напрямів енергетичної політики України, спрямованої на заощадження традиційних паливно-енергетичних ресурсів та поліпшення стану навколишнього природного середовища»**. Формулювання «найбільш важливий напрям енергетичної політики України» застосовано безпосередньо у Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року⁶⁴ та Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року⁶⁵. Досягти поставленої мети заплановано, зокрема, за допомогою таких основних заходів держполітики розвитку ВДЕ як **вдосконалення законодавства у сфері відновлюваної енергетики з метою залучення інвестицій у цю сферу**.
7. Розвиток малої гідроенергетики в розглянутих стратегічних документах національної держполітики та базових законах⁶⁶ нерозривно **пов'язаний з необхідністю врахування екологічних вимог**, що є позитивним (оскільки це стратегічне державне бачення та орієнтир, яке повинно послідовно відображатись в будь-яких інших нормативно-

⁶⁰ Державній цільовій економічній програмі енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затвердженій постановою КМУ від 01.03.2010 р. № 243.

⁶¹ Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджені розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р.

⁶² Загальнодержавній цільовій програмі розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затвердженій Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI.

⁶³ Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням КМУ від 13.07.2016 р. № 552-р.

⁶⁴ Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджені розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р.

⁶⁵ Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затверджені розпорядженням КМУ від 03.04.2017 р. № 275-р.

⁶⁶ В т. ч. в Конституції України (1996) та Водному кодексі України (1995).

правових актах, що регулюють сферу розвитку малої гідроенергетики, відновлювальної та альтернативної енергетики).

При цьому, в розглянутих стратегічних документах України та базових законах встановлено причинно-наслідковий зв'язок між розвитком малої гідроенергетики та поліпшенням стану НПС, а також забезпеченням протипаводкового захисту (хоча наслідки можуть бути навіть зовсім протилежними)

8. Стратегічними документами в контексті розвитку малої гідроенергетики визнано необхідним здійснити наступні заходи:

- **проведення досліджень поточного стану малих ГЕС** (передбачено в Державній цільовій економічній програмі енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з ВДЕ та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки⁶⁷);

- підготовка експертних висновків щодо визначення **гідроенергетичного потенціалу та місць для встановлення об'єктів малої гідроенергетики** (в рамках заходу з удосконалення організаційної структури водогосподарського комплексу для забезпечення протипаводкового захисту) (передбачено в Загальнодержавній цільовій програмі розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну р. Дніпро на період до 2021 року⁶⁸), а також більш узагальнено щодо ВДЕ — **проведення досліджень потенціалу регіонів щодо розміщення об'єктів відновлюваної енергетики** (передбачено в Державній цільовій економічній програмі енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з ВДЕ та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки⁶⁹). Однак, такі дослідження потенціалу розміщення ВДЕ (зокрема, малих ГЕС) не пов'язують з обов'язковим комплексним розглядом також на предмет доцільності з точки зору екологічної безпеки.

Найбільш поширеним кількісним показником, що визначений в стратегічних документах України відносно розвитку ВДЕ (АДЕ), є **«до 2020 року частка енергії, виробленої з ВДЕ в загальній структурі енергоспоживання держави, має бути на рівні 11 %»** (передбачено в Концепції реалізації держполітики у сфері зміни клімату на період до 2030 року та Плані заходів до неї⁷⁰; Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року⁷¹; Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року⁷²), що **становитиме 26000 ГВт•г** (передбачено в Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року).

9. Основними кількісними стратегічними орієнтирами щодо розвитку малої гідроенергетики в Україні є збільшення до 2020 року обсягу виробництва електроенергії **мікро-, міні- та малими ГЕС до 340 ГВт•г** (загальною потужністю 150 МВт), з яких:

⁶⁷ Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243.

⁶⁸ Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI.

⁶⁹ Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243.

⁷⁰ Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням КМУ від 07.12.2016 р. № 932-р. та Плані заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затвердженому розпорядженням КМУ від 06.12.2017 р. за № 878-р.

⁷¹ Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затвердженому розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р.

⁷² Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затверджений розпорядженням КМУ від 03.04.2017 р. № 275-р.

- мікро- та міні-ГЕС - до 130 ГВт•г (загальною потужністю 55 МВт);
- малими ГЕС - до 210 ГВт•г (загальною потужністю 95 МВт)
(передбачено в Нацплані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року⁷³).

Довідково: У 2017 році частка електроенергії виробленої в Україні малими ГЕС становила 212 ГВт•год (загальною потужністю 95 МВт). Відповідно щорічне збільшення обсягів виробництва електроенергії малими ГЕС в середньому з 2014 по 2017 рік не перевищувало 5 МВт за рік⁷⁴.

Тобто якщо визначити відсоткову частку малої гідроенергетики серед заявлених показників ВДЕ у 11 % (26000 ГВт•г), то **мала гідроенергетика в 340 ГВт•г у 2020 році серед вказаних 11 % ВДЕ становитиме трохи більше 1,3 %**. До того ж, для досягнення у 2020 році в Україні потужності всіх малих ГЕС у 150 МВт необхідно збільшити в середньому більше, ніж у 3 (три) рази темпи його щорічного приросту (так у 2017 році цей показник був на рівні 95 МВт, а збільшення в середньому щорічного обсягу виробництва з 2014 до 2017 не перевищувало 5 МВт на рік). Це призведе в т. ч. до збільшення кількості малих ГЕС в Україні та збільшення навантаження, впливу й ризиків для НПС.

10. У розглянутих стратегічних документах відсутні положення про стимулювання розвитку ВДЕ/АДЕ (а також малих ГЕС) за допомогою «зеленого» тарифу (в т. ч. не передбачено здійснення на державному рівні відповідних оцінок чи досліджень ефективності його застосування та доцільності продовження існування).

Концептуальне правове регулювання відносин щодо застосування «зеленого» тарифу здійснено в Законі України «Про альтернативні джерела енергії» (2003), з положень якого можна встановити, що «зелений» тариф діятиме до 2029 року. Цей тариф має за мету стимулювати розвиток малої гідроенергетики, тобто сприяти збільшенню кількості малих ГЕС та, відповідно, обсягу виробленої ними електроенергії.

11. В розглянутому Законі України «Про альтернативні джерела енергії» (2003) визначено державні стратегічні документи, які можуть бути прийняті у цій сфері, а саме: основні напрями державної політики та/або загальнодержавні програми у сфері АДЕ (приймає Верховна Рада України); галузеві програми у сфері АДЕ (приймає КМУ).
12. В розглянутому Законі України «Про альтернативні джерела енергії» (2003) зроблено концептуально важливий акцент на важливому екологічному значенні **стандартизації** щодо будівництва (створення), експлуатації, виведення з експлуатації **об'єктів альтернативної енергетики**, до яких відносяться малі ГЕС. Однак, в Україні відсутній спеціальний документ зі стандартизації щодо будівництва (створення), експлуатації, виведення з експлуатації малих ГЕС.

Узагальнений висновок:

При значній кількості розглянутих чинних державних стратегічних документів та існуванні ряду органів державної влади з повноваженнями в цій сфері, стратегічні орієнтири з розвитку саме малої гідроенергетики визначені в Україні лише **епізодично**, й, як правило, через призму розвитку ВДЕ та АДЕ, при застосуванні гасел, зокрема, щодо необхідності дотримання вимог екологічного характеру. Основним економічним стимулом в Україні для розвитку малої гідроенергетики наразі є «зелений» тариф. Основним «мірилом» екологічності: а) державних стратегічних документів щодо розвитку малої гідроенергетики, АДЕ та АДЕ— стратегічна екологічна оцінка (але Закон про СЕО ще не набув чинності);

⁷³ Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року ⁷³, затверджений розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р.

⁷⁴ Там же.

конкретних запланованих об'єктів малих ГЕС — оцінка впливу на довкілля (Закон про ОВД набув чинності на початку 2018 року). У державних планах 2010 та 2012 років передбачено: 1) проведення досліджень поточного стану малих ГЕС та 2) визначення гідроенергетичного потенціалу й місць для встановлення їх в Україні (така інформація слугуватиме ґрунтям для прийняття державних та місцевих рішень). Саме тому, напрацювання такої інформації слід здійснювати на підставі оптимального співвідношення економічної (енергетичної) та екологічної (з позиції охорони НПС) доцільності, з виключенням місць, де розміщення малих ГЕС заборонено або неприйнятне з точки зору охорони НПС.

Пропозиції

1. Визначити більш детально державні стратегічні орієнтири та умови щодо розвитку в Україні безпосередньо малої гідроенергетики у нерозривному зв'язку з запровадженням ключових заходів щодо зменшення негативних екологічних наслідків; встановленням показників екологічної безпеки, будівельних, технічних та інших вимог щодо розміщення безпосередньо малих ГЕС, показників доцільності розміщення об'єктів малої гідроенергетики та місць, де розміщення малих ГЕС є забороненим.

Деякі можливі шляхи для цього:

1) прийняття окремого стратегічного документу щодо розвитку малої гідроенергетики у вигляді концепції, програми чи плану дій, затвердженого/схваленого розпорядженням КМУ. **Переваги:** якщо виходити з сучасного стану державного стратегічного регулювання, де ЕСУ на період до 2035 року, Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року; Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, — **затверджені/схвалені саме розпорядженням КМУ**. Це «вписувалося» б та логічно продовжувало б створену модель стратегічного планування у цій галузі (в т. ч. в напрямку від загального до конкретного, за виключенням концепції загальнодержавної програми). **Особливості:** 1) щодо інших джерел відновлювальної/альтернативної енергетики, зокрема, вітрової та сонячної, що мають найбільшу частку в структурі виробництва ВДЕ/АДЕ, а також енергетики з біомаси, біогазу тощо, наразі не прийнято окремих стратегічних документів щодо розвитку; 2) є ризик не визнання такого стратегічного документу нормативно-правовим актом, а також актом, прийняття якого повинно здійснюватися з обов'язковим залученням громадськості (подібно до позиції Окружного адміністративного суду м. Києва, викладеної у рішенні від 07.02.2018 р. у справі № 826/719/17 за позовом Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина»⁷⁵ щодо оскарження Програми розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року).

2) внесення змін до Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року та Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, відповідно до яких будуть здійснені/більш повно визначені стратегічні основи розвитку малої гідроенергетики в Україні (переваги та особливості аналогічні тим, що викладені в п. 1)

3) прийняття стратегічного документу щодо розвитку ВДЕ/АДЕ або безпосередньо малої гідроенергетики у вигляді загальнодержавної програми чи основних засад їх розвитку, затверджених Законом Верховної Ради України. **Переваги:** 1) ці стратегічні документи матимуть вищу юридичну силу в порівнянні з актами КМУ; 2) такий формат щодо ВДЕ/АДЕ відповідатиме Конституції України та спеціальному Закону України «Про альтернативні джерела енергії» (2003). **Особливості:** 1) після прийняття загальнодержавної програми чи основних засад необхідно привести у відповідність до них чинний Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року та інші стратегічні документи; 3) якщо говорити про окрему стратегію щодо малої гідроенергетики, то щодо інших джерел відновлювальної/альтернативної енергетики, зокрема, вітрової та сонячної, що мають найбільшу частку в структурі виробництва ВДЕ/АДЕ, а також енергетики з біомаси, біогазу тощо, наразі не прийнято загальнодержавної програми чи основних засад щодо розвитку;

4) конкретні положення у сфері розвитку малої гідроенергетики включити в План заходів з реалізації ЕСУ на період до 2035 року (який ще не прийнятий).

2. Визначення державних стратегічних орієнтирів здійснювати з урахуванням думок всіх зацікавлених сторін, в тому числі шляхом широкого громадського обговорення та здійсненням стратегічної екологічної оцінки.

⁷⁵ Рішення Окружного адміністративного суду України від 07.02.2018 р. у справі № 826/719/17 за позовом Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» до Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики і вугільної промисловості України, за участю третьої особи: Приватного акціонерного товариства «Укргідроенерго» про визнання протиправною бездіяльності, скасування розпорядження № 552-р від 13.07.2016 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72562931>

3. Прийняти Плани дій/заходів до: Стратегії сталого розвитку «Україна — 2020»; Енергетичної Стратегії України на період до 2035 року; Основних засад (Стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року.
4. Переглянути та змінити стратегічні кількісні орієнтири щодо розвитку малої гідроенергетики (340 ГВт•г у 2020 році серед вказаних 11 % ВДЕ).
5. Визначити стратегічно моделі, шляхи, способи стимулювання розвитку ВДЕ, АДЕ, в т. ч. малої гідроенергетики після 2029 року.

Список використаних джерел

1. Білоцький С. Засади міжнародно-правового регулювання гідроенергетики // Український часопис міжнародного права — 2013. — № 1. — С. 59-65.
2. Білоцький С. Еволюція правового регулювання альтернативних (відновлювальних) джерел енергії в праві ЕС // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2015. — № 6. — С. 87-93.
3. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80/page>
4. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>
5. Директива Європейського парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23.04.2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://saee.gov.ua/documents/dyrektyva_2009_28.pdf
6. Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека., Енергоефективність, конкурентноспроможність», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80/paran2#n2>
7. Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4836-17?nreg=4836-17&find=1&text=%E3%B3%E4%F0%EE&x=4&y=4>
8. Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page?text=%E5%ED%E5%F0%E3>
9. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555-15>
10. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15?nreg=964-15&find=1&text=%E5%ED%E5%F0%E3%E5%F2&x=0&y=0#w16>
11. Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. № 1621-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>
12. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу від 25.09.2008 р. № 601-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/601-17>
13. Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2019-19/page?text=%E3%B3%E4%F0%EE>
14. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

15. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 № 2354-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2354-19?nreg=2354-19&find=1&text=%EF%EE%F0%FF%E4%EE%EA&x=0&y=0#w14>
16. Зарубіжний досвід з підвищення енергетичної ефективності та впровадження нових технологій виробництва електричної енергії (підготовлено відділом інформаційно-аналітичного забезпечення зарубіжною інформацією ВП НТЦЕ ДП «НЕК «Укренерго», 08/2014). Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, ДП «НЕК «Укренерго», Науково-технічний центр електроенергетики. — К. — 2014. — С. 4 [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/4.-Efektyvn_vyrobn_elektroenergiyi.pdf
17. Інформація щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 31.12.2017) / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Інформаційні матеріали. Статистичні дані щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 01.01.2018) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://sace.gov.ua/sites/default/files/IV%202017.pdf>
18. Клименко Б. М. Международные реки. Правовые вопросы использования международных рек в промышленности и сельском хозяйстве / Б. М. Клименко. — М.: Междунар. Отношения, 1969. — 191 с.
19. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
20. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2016-%D1%80?nreg=932-2016-%F0&find=1&text=%E5%ED%E5%F0%E3&x=0&y=0#w12>
21. Кудря С. О. Стан та перспективи розвитку відновлювальної енергетики в Україні / За матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 7 жовтня 2015 року // Вісник Національної академії наук України. — 215. — № 12. — С. 19-26.
22. Міністерство юстиції України. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.reestrnpa.gov.ua/REESTR/RNAweb.nsf/wpage/doc_card?OpenDocument&ID=1E96496E3D8216C4C225800300345BD0
23. «Мінприроди розробляє Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2016-2020 роки» (дата розміщення інформації — 02.09.2015) / Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/29738.html>.
24. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки, затверджений розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 577-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80>
25. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>
26. Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 26. — Ст. 218.

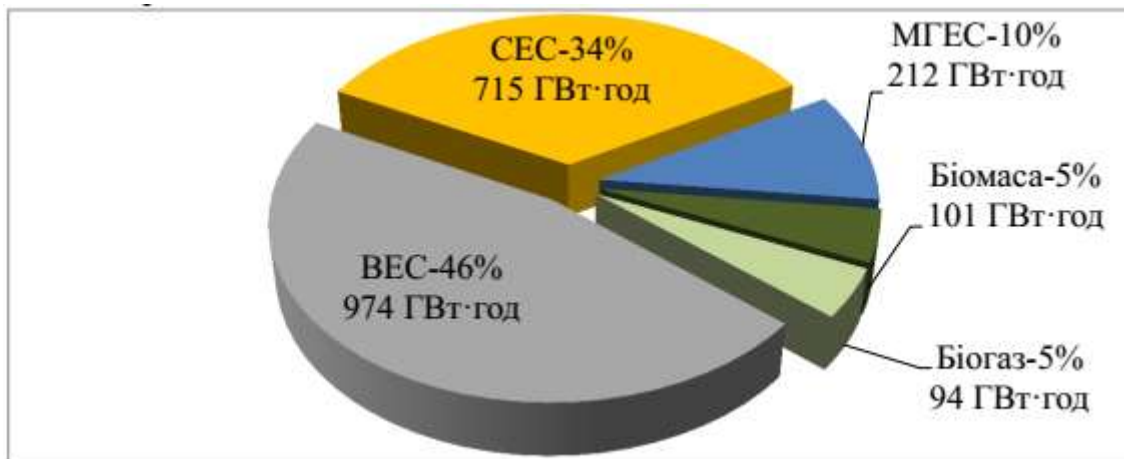
27. План заходів з реалізації Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>
28. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF/paran13#n10>
29. План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. № 878-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-%D1%80?nreg=878-2017-%F0&find=1&text=%E5%ED%E5%F0%E3&x=4&y=6#w11>
30. Порядок проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 989 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/989-2017-%D0%BF>
31. Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 р. № 552-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-%D1%80>
32. REMAP –2030. Перспективи розвитку відновлюваної енергетики в Україні до 2030 року (в рамках Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI). Федеральне міністерство екології, охорони природи і безпеки ядерних реакторів Німеччини підтримує цю ініціативу за рішенням німецького Бундестагу). — Абу-Дабі: IRENA, — 2015. — С. 18 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://saee.gov.ua/sites/default/files/UKR%20IRENA%20REMAP%20%202015.pdf>
33. Рішення Окружного адміністративного суду України від 07.02.2018 р. у справі № 826/719/17 за позовом Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» до Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики і вугільної промисловості України, за участю третьої особи: Приватного акціонерного товариства «Укргідроенерго» про визнання протиправною бездіяльності, скасування розпорядження № 552-р від 13.07.2016 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72562931>
34. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 р. № 275-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>
35. Судова влада України. Стан розгляду справ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://court.gov.ua/fair/>
36. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
37. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
38. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р., ратифікована із заявою Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-

VII [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/find12?page12?text=%E2%B3%E4%ED%EE%E2%EB%FE%E2

39. Устав Международного агентства по возобновляемой энергии [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/About-IRENA/Statute/Statute_RU.pdf?la=en&hash=84CE89C2C80EC751E920D6811579ACF55E28A419

40. Ухвала Окружного адміністративного суду України від 16.01.2017 р. про відкриття провадження у справі № 826/1077/17 за позовом Всеукраїнської громадської організації Національного екологічного центру України до Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики і вугільної промисловості України, за участю третьої особи: Міністерства екології та природних ресурсів України про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити дії [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64260277>

Додаток 1 Структура виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики, яким видано «зелений» тариф, у 2017 році

За 12 місяців 2017 року об'єктами відновлюваної енергетики, яким видано «зелений» тариф, вироблено 2096 млн. кВт·год електроенергії, з них:

- вітроелектростанціями – 974 млн. кВт·год;
- сонячними електростанціями – 715 млн. кВт·год;
- малими гідроелектростанціями – 212 млн. кВт·год;
- електростанціями на біомасі – 101 млн. кВт·год;
- електростанціями на біогазі – 94 млн. кВт·год⁷⁶.

⁷⁶ Див.: Інформація щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 31.12.2017) / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Інформаційні матеріали. Статистичні дані щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 01.01.2018) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://sace.gov.ua/sites/default/files/TV%202017.pdf>

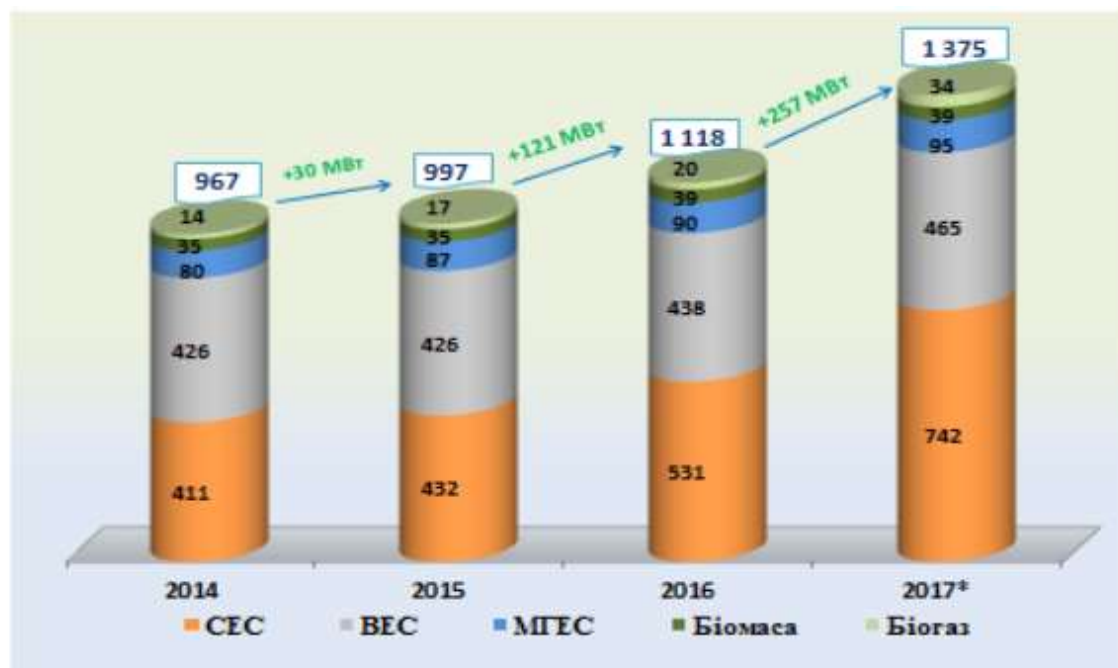
Додаток 2 Потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (2014-2017)

За останні 3 роки потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим), яким встановлено «зелений» тариф, збільшилась на 408 МВт (з 967 МВт до 1375 МВт), з них введено в експлуатацію:

- у 2015 році – 30 МВт потужностей;
- у 2016 році – 121 МВт потужностей;
- у 2017 році – 257 МВт потужностей⁷⁷.

Потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф, за 2 роки та 9 місяців⁷⁸

⁷⁷ Див.: Інформація щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 31.12.2017) / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Інформаційні матеріали. Статистичні дані щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 01.01.2018) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://saee.gov.ua/sites/default/files/IV%202017.pdf>

⁷⁸ Там же.